SCRIPTORES RERUM

GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE
HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ
SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

32.

MONUMENTA WELFORUM ANTIQUA.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1869.

SCRIPTORES RERUM

GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE
HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ
SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

32.

MONUMENTA WELFORUM ANTIQUA.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1869.

MONUMENTA WELFORUM

ANTIQUA

EDITORE LUDEWICO WEILAND, PH. D.

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE

HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ

SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1869.

HANNOVERAE, TYPIS CULEMANNORUM.

HISTORIA WELFORUM WEINGARTENSIS

EDITORE LUDEWICO WEILAND, PH. D.

Cum inclyta Welforum familia origo et incrementa monasterii Weingartensis, dioeceseos Constantiensis, intime coniuncta sunt. Saeculo decimo ineunte Heinricus filius Etichonis abbatiam sanctimonialium in villa sua Altorf fundavit, cellaque monachorum, quam pater in Ammergau construxerat, ad Altomünster in Bawaria, dioeceseos Frisingensis, translata, ibi abbatiam satis magnificam condidit. Saeculo dein undecimo medio permutatio monachorum Altomonasteriensium et sanctimonialium Altorfensium facta est per familiam Welficam, aut per Welfonem II. qui obiit a. 1030, *aut per Irmintrudem viduam et Welfonem III. Carinthiorum ducem, filium eius*[1]. *Qui, non paullo*

1) Welfonem II. monachos transtulisse, traditio erat monachorum Weingartensium saec. XII. et XIII, qualis apparet in Historia nostra c. 10. et in relatione quadam libro Evangeliorum ms. nunc Fuldensi 12, olim Weingart. 6, manu saec. XIII. ineuntis (non vero, ut Hessius, Prodrom. p. 21 vult, saec. XIII. exeuntis, v. Wirtemberg. Urkundenbuch I, 301) inscripta, cuius errata historica recte Hessius castigat. Ipse equidem permutationem factam esse contendit per uxorem et filium Welfonis II. a. 1047 demum, nisus tabulis quibusdam (nimirum pictis seu lapide sculptis!) in monasterio Altomünster in loco capitulari et in Weingarten hypocausto recreatorio suspensis, quae numerum istum monstrarent (Prodrom. p. 17). Quarum tabularum fidem in dubium vocare velim, cum satis constat huiusmodi inscriptiones multoties e vana quadam traditione a monachis confictas esse; neque tamen relationem Historiae retinere audeo, plus quam saeculo ab ipso facto distantis. Fortasse rectum latet in verbis Herimanni Augiensis (SS. Tom. V, 122): 1036 *Sanctimoniales a domna Irmengarda Welf comitis vidua apud Altdorf pro clericis collectae sunt.* Nemo non videt, contrarium facto his verbis dici, sed confusio haec facile declaranda videtur. Quod ad verba ista interpretanda affert Hessius Prodrom. p. 17, certe absurdum est.

post, anno scilicet 1053, *monasterio Altorfensi igne consumpto*[1], *novam plantationem instauravit in monte prope iacentem, sanctoque Martino eam dedicans, nomen ei Weingarten imposuit. Hoc monasterio, quod chronicon nostrum vocat antiquum, funditus deposito, Heinricus Niger Bawariae dux a.* 1124 *novam abbatiam construxit*[2], *in qua et ipse in extremis vitae suae annis habitum monachalem induit. Hoc monasterium Altorfense seu Weingartense, haud procul a castro Ravensburg situm, quasi domesticum foverunt Welfi, hoc unusquisque eorum largissimis donationibus ditavit et ampliavit*[3], *hic locum sepulturae sibi plerique elegerunt. Inter huius etiam monasterii monachos surrexit qui fautoribus illustribus gratias relaturus, genealogiam et gesta eorum litteris mandare posteritatisque memoriae tradere sibi proponeret. Iam ad occasum vergere coeperant Welficae gloriae sidera, iuveni prole, Welfone VII. a.* 1167 *in Italia peste occiso, cum auctor noster opus suum aggrederetur, lapidemque ut ita dicam sepulcralem dominorum suorum familiae poneret. Quis fuerit nescimus, cum monasterii sui fata tantummodo obiter perstringat auctor; Wernherum abbatem, a.* 1182 *adhuc superstitem, eum fuisse, Hessius*[4] *suspicatus est, neque habemus nos quippiam ad opinionem eius seu refutandam seu confirmandam. Codex autographus, quem deperditum dolemus, exemplar picturae, Fridericum I. imperatorem cum duobus filiis Heinrico rege et Friderico duce repraesentantis, quam exhibet apographon saeculi XII. (cod.* 1.*)*[5], *certo iam continuit, ex qua astute ad tempus annorum* 1169 *et* 1184 *conclusit Hessius*[6]*: anno enim* 1169 *Hein-*

1) v. Herimann. Aug. SS. Tom. V, 132. 2) V. catalogum abbatum apud Hess, Prodomus p. 35. 3) testibus Necrologio apud Hess, Pars historica p. 133—157 et Codice Traditionum, cuius exordium v. in Archiv VI, 487—492. 4) in praefatione sua. 5) quam aere excudi fecit Hess. 6) Hessius autem coniecturam istam ad tempus, quo apographon (cod. 1.) exaratum sit, reiicit, certo perperam. Nam 1. eadem manu exaratos continet Annales Weingartenses, qui

ricus rex electus, anno 1184 *in festo pentecostes Maguntiae cum fratre Friderico gladio accinctus est, quo uterque in pictura adhuc caret. Autographon igitur intra hos annos exaratum sit oportet. Et in anteriore parte huius spatii, circa annum* 1170, *opus compositum esse censemus, cum nulla indicia in eo appareant, auctorem posteriores eventus, ut compositionem scismatis, Heinrici Leonis casum*[1], *transfusionem patrimonii Welfonis VI. ad Fridericum imperatorem, cognovisse.*

Iam videamus quibus subsidiis adiutus fuerit auctor, quaeque fides ei sit attribuenda. Cum in anteriore parte operis, qua saecula diu praeterita tractat, traditionibus monasterii usus sit, non miramur, quod saepius falsa seu minus credibilia tradat, vel etiam genealogiam dominorum suorum minus recte describat. Amore veritatis inductum eum fabulas, quales de origine Welforum ferebantur, aspernatum et se nullum nominatim ante Guelfonem comitem, qui tempore Karoli Magni fuerat, invenisse fateri, certe magni aestimandum est. E libris scriptis tantum Hugonis a S. Victore et Ottonis Frisingensis chronica cognovit. Hoc, scilicet Ottonis chronicon, eum studio partium Welficarum stimulatum, quod attinet res inter Conradum III. regem et Heinricum Superbum ducem, pravissime interpolasse, clarissime evicit sodalis noster vir cl. Wilmans[2]. *Ceterum in posteriore parte, qua res suo tempore gestae describuntur, opus maximi pretii esse, inter viros doctos iam diu satis constat. Continuationem ultimos annos Welfonis VI. continentem, in monasterio Staingaden, ab ipso fundato, paullo post a.* 1191 *scriptam, infra*

a. 1185 demum expliciunt. Econtra nos concludimus picturam a librario codicis 1 non esse inventam, sed ad instar antiquioris descriptam, quippe in ea principes adhuc post annum 1185. sine gladiis cernantur. 1) Heinricum c. 31. vocat *dominum nostrum,* cum tamen pro certo habeamus, eum a. 1181 omnia allodia in Suevia et Bawaria perdidisse. 2) Archiv XI, 40—45.

dabimus. E chronico nostro hauserunt Chronographus Weingartensis in utraque recensione, Chronicon Urspergense, quod maximam partem descripsit, auctor Summulae de Guelfis[1], *qui scripsit saec. XV, Vitus Arnpeckh in Chronico Baioariae, Sundheimius in dissertatione de familia Welphorum a.* 1511 *scripta*[2]. *Praeterea auctor relationis quae dialecto Saxonica scripta compluribus chronici Repgawiensis codicibus subiuncta est*[3], *e chronico nostro hausisse videtur. Versionem Germanicam, in ipso monasterio circa a.* 1500 *factam continere videtur codex ille praestantissimus et lautis iconibus ornatus, nunc Hagae Comitum asservatus*[4] *et descriptus in Archivo III,* 37.

Nos editionem nostram instituimus iuvamine fulti codicum qui sunt hi:

1. Codex Fuldensis *D* 11, *olim Weingartensis* G 12 *membr. fol. foliorum* 150, *continet: a) f.* 1 *manu saec. XIII. duas traditiones sub Meingozo abbate et a.* 1231 *factas, quas sequitur manu saec. XIII. exeuntis relatio quaedam nullius momenti de electione Rudolfi regis. — b) f.* 1′—13 *Necrologium Weingartense, cuius fundamentum posuit manus saec. XII. ex. et cuius maximam partem dedit Hess p.* 133 — 157. — *c) Chronicon nostrum praecedunt: f.* 13′ *pictura genealogica Welforum cum parvis adnotationibus manus saec. XII. exeuntis, de qua haec tantum notanda duximus: Welfonem III. et IV. hastas gerere signiferas, Friderici I. imperatoris imaginem vacare, iuxta Sophiam Heinrici Nigri filiam positam esse imaginem inscriptam* Othaker de Stire; *f.* 14 *pictura magna supra laudata Friderici I. et filiorum eius; f.* 14′—29 *Historia Welforum eadem ut videtur manu scripta, quae posuit fundamenta Necrologii. — d) f.* 29 — 31

1) V. apud Hess p. 121—132. 2) V. apud Leipniz, Scriptores rer. Brunswic. I, 801—806. 3) V. Massmann p. 574: Der Welfen Herkunft. Versio Latina istius relationis v. ap. Ludewig, Reliquiae manusc. VIII, p. 150. 4) Nr. 1099, v. Archiv VIII, 569.

presso pede sequuntur Annales Weingartenses[1] *eadem manu exarati.* — *f) f.* 31 *item enumeratio reliquiarum quarundam.* — *g) f.* 31′—39 *item Vita S. Conradi.* — *i) f.* 39—40′ *item catalogus pontificum Romanorum usque ad Coelestinum III. et aliis manibus continuatus.* — *Haec prima pars codicis igitur post a.* 1185, *et quia Coelestinus III. annis caret regiminis, ante a.* 1198 *exarata est*[2]. — *k) f.* 41—44′ *Chronographus Weingartensis brevior, diversis manibus saec. XII. ex. seu XIII. in. exaratus.* — *l) item f.* 46—47′ Incipit de miraculis mirifici sanguinis Domini. — *m) f.* 48—150′ *diversis manibus eiusdem temporis, quorum prima ei simillima, quae scripsit Historiam Welforum, Vitae apostolorum, S. Margarethae, S. Remigii.* — *Textum praebet codex optimum, non tamen omnibus mendis liberum, dum aliquando totas sententias omisit librarius. Lemmata quae praebet librarius suo Marte et arbitrio addidisse videtur, cum neque in* 2 *neque in* 3 *reperiantur. Contulit codicem olim vir ill. Pertz. Huius codicis apographa sunt:*

1[a]. Cod. Carlsruhanus, *olim Augiensis, saec. XV; vide Archiv XI,* 784.

1[b]. Cod. Augustanus 143 *chart. fol. a.* 1493 *exaratus, qui f.* 1—13 *Historiam et Chronographum, f.* 14—16 *breves Annales Frisacenses continet.*

1[c]. Cod. Monacensis *Lat.* 4352. *SS. Udalrici et Afrae Augustan.* 52 *chart. fol. manu saec. XVI continet f.* 216—242 *Historiam et Chronographum. Codice isto Canisius et Leibnizius usi sunt.*

1[d]. Cod. Harleianus 3668 *chart. fol. saec. XVI. ex bibliotheca Peutingeri.*

1[e]. Cod. Bruxellensis 8151 *saec. XVII.*

1[f]. *Apographon, quod fecit saec. XVIII. in. Oswaldus Clesin, prior Weingartensis, ex quo, teste Hes-*

1) V. M. G. SS. Tom. XVII, 308. 2) Prima manus in Necrologio iam obitum Welfonis VI. adnotavit.

sio in praefationis p. 1, *Leibnizius in tomo III. dedit emendationes textus.*

Praeterea scriptor codicis Vindobonensis saec. XV, qui praebet textum partim decurtatum, partim e Necrologio, Chronographo, Historia sanguinis Domini ampliatum[1], *codice* 1 *usus est.*

Autographi codicis apographon exstabat etiam in monasterio Staingaden dioeceseos Augustanae: ad quod Hessius adhuc p. 4 *not.* m *et p.* 51 *not.* 14 *provocat, ex quo Leibnizius Tom. III, p.* 658 *dedit Continuationem Staingademensem. Cum nunc nec Monaci neque alibi inveniri posset, tanto plus gavisi sumus, quod duo eius apographa nacti sumus, quibus menda codicis* 1 *emendaremus et pro fundamento textus Continuationis uteremur. Sunt autem:*

2. Cod. Monacensis *Lat.* 12202, *Raitenbuch.* 2. *membr. fol. foliorum* 7, *saec. XIII. ex. seu XIV. in. duabus columnis exaratus. In fine scriptum est:* Iste liber est sancte Marie in Raytenbuoch. Finis adest operis, mercedem posco laboris. *Sequitur tabula parva genealogica Welforum.* Laus est finire, pudor est incepta perire. — *Codex iste in involucro Copiarii Raitenbuchensis a bibliothecariis venerandis Monacensibus positus est, quod manu saec. XV. in membrana scriptum f.* 1—12' *iterum Historiam Welforum descripsit (2*), f.* 13—48 *diplomata monasterii continet.*

3. Cod. Stuttgart. *hist.* 359 *chart. fol. a.* 1503 *exaratus, foliorum* 8, *sine medio ex exemplari Staingademensi descriptus est, quippe qui det lectionem satis bonam, accentusque, quales praebuit autographon saec. XII. exeuntis, retinuit. Codicem sicut et* 2. *ipse contuli mense Ianuario a.* 1869.

4. *Tertium apographon exemplaris Staingademensis saec. XV. exstabat in monasterio Weingarten,*

1) Quem typis excudit Iungius in Origg. Guelf. V, 31 sq. Cfr. Hess p. 121 et 132 not.

teste Hessio[1], *qui ex eo textum codicis* 1. *emendavit et continuationem dedit. Paucas eius lectiones varias, quas dedit Hessius, adnotare non supersedimus*[2].

Nos pro fundamento editionis nimirum usi sumus codice 1, *cuius menda et omissiones primum adhibito codice* 2. *correximus et supplevimus; raro etiam* 3. *rectum praebuit, cum alii errassent. Praeterea cum nobis constaret Chronographum codicis Fuldensis et Chronicon Urspergense, qui Historiam nostram pro parte ad verbum describunt, non codice* 1 *sed autographo ipso niti, et ipsa in usus nostros vertimus. Continuationem e codice Raitenbuchensi damus, cum textus Leibnizii naevis scateat, adnotata sane sub sigla (L) varia eius lectione, sicut et* 3 *et* 4. *Lemmata, quae fert* 1, *quamvis non sint genuina, recepimus, capitum distinctionem de nostro fecimus.*

Primam editionem Historiae a. 1601. *dedit e codice SS. Udalrici et Afrae* (1[c].) *Canisius tomo I. Lectionum antiquarum; quam editionem Basnage a.* 1725. *parte* 2. *tomi III. repetiit. Eodem codice iterum inspecto, secundam editionem procuravit vir ill. Leibnizius, tomo I. Scriptorum Brunsvicensium, et tomo III. variam lectionem apographi Weingartensis* (1[f].) *dedit, continuationemque Staingademensem e codice monasterii istius addidit. Tertio a.* 1784 *iuxta codices* 1 *et* 4 *Historiam cum Continuatione edidit optime notisque doctissimis et perutilibus illustravit Weingartensis monasterii prior Gerardus Hess parte historica Monumentorum Guelficorum.*

Berolini Nonis Februariis a. 1869.

LUDEWICUS WEILAND.

1) V. pag. 1. 51. 121 nott. Signatum erat *G.* 20. 2) Codex collegii Hispanici Bononiensis 231 Anonymi de Guelfis et Gibellinis, quem adnotat Archiv V, 590, nequaquam Historiae est putandus.

INCIPIT CRONICA.

1. Generaciones principum nostrorum summa diligentia investigantes, ac multum in diversis chronicis et historiis sive antiquis privilegiis querendo laborantes, nullum nominatim ante Guelfonem comitem, qui tempore Karoli Magni fuerat, invenire poteramus. Necessario igitur narracionis huius seriem ab eodem incipere oportebat. Scimus tamen ex plurimis circumstantiis et alios ante eum fuisse, qui hanc domum etiam ante susceptam christianitatis fidem magnis divitiis et honoribus gubernaverunt, et nomen suum per diversas provintias, utpote per longa tempora alii aliis succedentes, magna industria dilataverunt. Nam ut in antiquissima quadam historia reperimus[1], isti a Francis illis originem traxerunt, qui quondam a Troia egressi, sub Frantione et Turcho regibus[2] supra ripas Danubii iuxta Traciam consederunt, et civitatem Sicambriam nominatam ibi edificaverunt, manseruntque ibi usque ad tempora Valentiniani imperatoris. A quo inde expulsi, eo quod tributa Romanis iuxta morem ceterarum gentium solvere recusabant, egressi inde, sub Marchomiro Sunnone et Genebaudo ducibus venerunt et habitaverunt circa ripam Reni, in confinio Germanie et Gallie[3]. Illis ergo loca illa occupantibus, isti ob multitudinem eorum nimiam ab eis recesserunt, et terras has pene inhabitabiles et adhuc ut cernitur nemorosas cum multis sibi adherentibus habitare ceperunt. Quod si cui minus credibile videatur, legat historias gentilium, et inveniet omnes fere terras violenter ab aliis captas et possessas. Hoc Troiani, postquam expulsi a suis sedibus fuerant, facere solebant, hoc Gothi et Alani, hoc Huni et Wandali, hoc et Langobardi et caeterae nacionum gentes, set maxime septentrionales. Igitur potiti

Hugo.

1) Hugonis nimirum a Sancto Victore chronico. 2) Francionis et Turci, qui populis Francorum et Turcorum nomina dederunt, ab Hugone fit mentio. 3) *Alemannie* Hugo.

terra et habitatione certa confortati, nostri vires suas ultra protendere et in diversis provinciis predia et dignitates sibi accumulare ceperunt. Unde et in tantum ditati sunt, ut diviciis et honoribus regibus prestantiores, ipsi quoque Romano imperatori hominium facere recusabant; et viribus propriis confisi, omnes terminos suos per se magna industria et fortitudine defendebant. Domum quoque suam regio more ordinaverant, ita ut queque officia curie, id est ministeria dapiferi, pincerne, marscalci, kamerarii, signiferi per comites vel eis equipollentes regerentur. Prefecerant etiam familie sue tam maiori quam minori unum de maioribus curiae, quem nominabant advocatum, qui vice sua pro omnibus suis staret coram regibus seu ducibus vel aliis iudicibus, et in quacumque causa vel querimonia pro eis responderet. Habebant et aliud quoddam insigne quasi sub privilegio, ut proscriptos quosque, si ad se confugerent, reciperent et usque ad excusationem vel condignam satisfactionem sine sanguinis tamen effusione conservarent. Quae omnia ad honorem videlicet curiae pertinentia, a successoribus etiam adhuc inmutata consistunt. Ecclesias regales, scilicet Constantiensem, Augustensem, Frisingensem, Curiensem, Campidonensem, Utinburensem[1], magnis prediis et multa familia ditaverunt. Quasdam vero ex integro a primo fundamento, que adhuc ad successores suos spectant, honorifice construxerunt.

2. *De nomine Welf.* His ita prelibatis, de exordio nominis quod Guelf sonat, quia plerique inde querere solent, sicut audivimus, in medium proferamus. Dicitur quod quidam ex antiquissimis istis filiam cuiusdam senatoris Romani, qui Katilina nominabatur, in uxorem duxerit, ac filium ex ea progenitum Katilinam nominaverit; quod quia deutonizatum Guelf sonat, placuit omnibus, ut lingue naturali

1) Ottenbeuern.

satisfacerent, et Romano nomine refutato, Guelfum eum deutonice nominarent. Alii dicunt, quod dum unus ex istis apud imperatorem moraretur, uxor eius filium peperisset. Mittens ergo ad virum suum, quod factum fuit nuntiavit, ipsumque ad se revocavit. Ille leto nuntio gavisus, imperatori reversionem insinuat, causam tamen reversionis non indicat. Imperator vero rem percipiens, ridiculose eum taliter affatur: *Pro guelfo*[1], *qui vobis natus est, repatriare festinatis?* At ille: *Nomen*, inquit, *quod iam infantulo dedistis, postea plenius dare debetis; nisi enim Deus aliter ordinare voluerit, eum sub hoc nomine de lavacro sancto suscepturus estis.* Quod ita factum est. Alii utrumque verum esse coniciunt. Dicunt enim, primo quidem, ut modo audistis, inventum esse, set deinde multo tempore refutatum et quasi in oblivionem traditum, denuo sic per imperatorem renovatum; et sic nomen quod in principio fuit abhominabile omnibus, postremo factum est in hac prosapia quasi naturale et acceptabile. Sed iam ad propositum redeamus.

3. *De primo Welfone.* Igitur Guelfo genuit filium Etichonem nomine, filiam Iudith. Quam Iudith Ludewicus imperator cognomento Pius, Karoli Magni filius, defuncta uxore sua Irmingardi, ex qua tres filios Lotharium, Pipinum et Ludewicum progenuit, duxit uxorem. Que genuit Karolum Calvum, qui in divisione imperii regnum Francorum optinuit, et 45 annis strennuissime rexit[2], fratribus suis Lothario et Ludewico in Italia et Alamannia regnantibus, tercio, id est Pipino, defuncto.

4. *De Ethichone, qui fundavit Ambirgou.* Eticho, huius Iuditae frater, patri defuncto pius heres

1) Animadvertendum ad totam hanc interpretationem, vocem *welf* proprio sermone significare id quod *catulus*. 2) Karolum Calvum 45 annos rexisse ex Hugone novit noster.

successit. Qui[1] genuit filium Heinricum nomine I. Hic itaque Heinricus cum ad militares annos pervenisset et sue voluntatis compos fieret, ignorante patre ad imperatorem se contulit. Cumque illi summa familiaritate sociaretur et totius imperii vires terminos eius circueundo et pertranseundo cognosceret, tandem consilio principum et maxime ipsius imperatoris instinctu hominium ei et subiectionem fecit, et in beneficio quatuor milia mansuum in superioribus partibus Baioarie ab eo suscepit[2]. Quod cum pater eius percepisset, ratus nobilitatem suam et libertatem nimis esse declinatam, ultra quam credi possit consternatus animo, dolorem suum omnibus caris suis exposuit, et assumptis 12 ex illis, infra montana, ad villam que dicitur Ambirgou, regalibus edificiis et possessionibus ditissimis relictis, secessit et ibi non amodo visurus filium suum consenuit. Cepit et ibidem collectis monachis cellam construere, in qua etiam postmodum cum 12 suis humatus requiescit[3]. Heinricus autem volens omnimodis dolorem patris mitigari, presentiam eius fugit, nec tamen solacium necessitudinis ei subtraxit; omnia enim sua illi confinia ex integro ad ministrandum ei subiecit. Deinde comperta patris morte, Heinricus considerans locum ubi cella incepta fuerat incommodum et difficilem claustralibus, ad villam que dicitur Altenmunster[4], ubi sanctus Alto confessor requiescit, supradictos monachos cum omnibus suis transvexit, et abbatiam ibi satis religiosam et divitem perfecit. Postea et in Altorfensi villa abbatiam cum sancti-

1) Eticho pater Heinrici, fundator monasterii in Ammergau, mortuus c. a. 910, alius est ac frater Iudithae, fortasse eius nepos. De tota genealogia sequente et de erroribus a nostro commissis v. Stälin, Wirtemberg. Gesch. I, 251. 556. 2) De hoc Heinrico cf. fabulam quam affert Annalista Saxo ad a. 1126. 3) Hanc cellam eo loco fuisse constructam, quo hodie celeberrimum coenobium Etthalense seu vallis Ethiconis consistit, docuimus Prodr. monum. Guelf. p. 23. HESS. 4) Altomünster in Bawaria superiore, Wittelsbach ad meridiem.

monialibus, in loco ubi nunc parrochialis ecclesia est, construxit.

5. Idem vero Heinricus uxorem duxit de Hohunwarthe[1] in Baioaria, Beatam nomine, ex qua tres filios genuit: sanctum Counradum Constanciensem episcopum[2], Etichonem[3] et Roudolfum. Sanctus igitur Counradus in episcopatum promotus, patrimonium quod a patre possederat Alidorf, et Wolpoteswende, Berge, Fronehoven[4] cum suis attinenciis, et omnia ultra fluvium nostrum Scuzina[5] sita, sicut ad nos hodie pertinent, fratri suo Roudolfo per concambium donavit, et ipse ab eo remotiora recepit, id est Ensilingen, Andilvingen[6] cum omnibus appenditiis suis, et in Alsatia Colmir[7], et infra Retiam Curiensem Amidis, Flumines, Lugeniz[8]. Que omnia ecclesie sue Constantiensi, partim fratribus maioris ecclesie ad meliorationem prebende, partim fratribus illis, quos canonice in ecclesia sancti Mauricii ordinaverat, contradidit. Eticho frater eius, sine legitimi matrimonii copulatione de hac vita decessit, et Constantie iuxta supradictam ecclesiam sepultus est. Genuit tamen ex quadam de ministerialibus suis filiam, quam frater eius Roudolfus libertate donatam pro amore fratris cuidam nobili de Retia Curiensi cum largis prediis copulavit. Ex qua illi de Heciliscella, de Ustera, de Raprehteswillare[9] et eorum cognatio descenderunt.

6. *De Roudolfo fratre sancti Chounradi.* Roudolfus, frater superiorum, accepit uxorem de Oningen[10]

1) Hohenwart ad fluvium Paar. 2) 935—976. 3) Hunc vocat *Welfonem* Vita S. Counradi posterior (SS. T. IV, 437), *Etichonem qui et Welfus* Annalista Saxo SS. T. VI, 764. 4) Aulendorf praefecturae Wirtembergicae Waldsee, Wolpertschwende, Berg, Fronhofen praefecturae Ravensburg. STAELIN. 5) Schussen. 6) Langenenslingen ditionis Sigmaringicae, Andelfingen praefecturae Wirtembergicae Riedlingen. H. S. 7) Colmar. 8) Ems, Flims, Logenez terrae Graubünden, olim ad monasterium Pfeffers spectantia. H. 9) Rapperswyl. Cfr. Hormayr, Sämmtliche Werke II, 37. 10) Oeningen haud procul a lacu Bodamico, ubi Rhenus effluit.

Itam nomine, cuius pater Couno nobilissimus comes, mater vero eius filia Ottonis Magni imperatoris fuit[1], Richlint nomine. Hic itaque Couno quatuor filios progenuit, Eggebertum, Leopaldum, Liutoldum, Counonem. Quorum primus, Eggebertus scilicet, marchiam illam que est in finibus Saxonie versus Danos, Stadin nominatam, obtinuit[2], et filios ac filias per diversas regiones disseminatas genuit. Habuit quoque idem Couno quatuor filias, quarum una Roudolfo isti, alia cuidam de Rinveldin, parenti Zaringiorum[3], tercia regi Rugiorum, quarta[4] comiti de Diezon nupsit. Roudolfus prefatus ex sua Ita duos filios, Heinricum et Guelfonem, et filiam Richgardam nomine progenuit.

7. Hic est Heinricus, qui sub annis adolescentie in Venusta valle[5] iuxta villam Lounon[6] in venatione saxo percussus interiit. Richgardam[7] unus de maioribus Baioariae comitibus[8] uxorem accepit. Sed quia ex ea heredem non habuit, tres abbatias ex suis prediis magnifice, ut adhuc cernitur, fundavit. Que sunt Ebirsperc, Coubach, Gisinveld[9]. Et insuper Guelfoni fratri uxoris sue villas Utingen[10] et Selmbach[11] cum omnibus appenditiis suis donavit. Ipsaque Richardis Ebirsperch sepulta est[12]. Denique Roudolfus postquam nature debitum persolvit, in Altorfensi cenobio iuxta patrem et matrem humatus.

1) minime. 2) Nugae. Cfr. tamen quae ad explicandam confusionem dicunt Origines Guelf. II, 214. 3) Cunonem de Rheinfelden, patrem Rudolfi ducis Sueviae, ab Oeningensibus nomen hereditasse, ideoque nepotem fuisse Cunonis Oeningensis suspicatur Hess. De cognatione Rheinfeldensium cum Zäringensibus nil constat. 4) Kunizza nomine, iuxta traditionem Diessensium monachorum mortua a. 1020, Mart. 6; v. Notas Diessenses M. G. SS. T. XVII, 329 cum adnotatione. 5) Vintschgau. 6) Lana inter Meran et Botzen. 7) Rihlindis audit in Chronico Ebersbergensi M. G. SS. T. XX. 8) Adalbero comes de Ebersberg. 9) Kühbach prope Wittelspach, Geisenfeld. 10) Utting ad lacum Ammersee. Cfr. Ann. Altah. a. 1055. 11) Sielenbach prope Aichach. 12) Obiit a. 1045. Iun. 2.

8. *De Welfone II. filio Roudolfi.* Guelfo supra nominatus, Roudolfi huius filius, uxorem duxit de gente Salica de castro Glizberch[1], Imizam nomine, sororem Heinrici ducis Noricorum[2] et Friderici ducis Lotharingiorum et Adilberonis episcopi Metensis[3]. Per quam habemus[4] regalem villam Moringen[5] et in Langobardia Elisinam cortem[6] nobilissimam, cuius sunt undecim milia mansuum, uno vallo comprehensi.

9. *Qualiter Augustensem urbem cępit.* Iste est Guelf qui aliquando, auxiliante sibi Ernesto duce, imperatori rebellabat, et cum Brounone Augustensi episcopo, maximas predas et incendia faciens, nec non et castella et munitiones eius diripiens, tandemque ipsam civitatem capiens, diu dimicabat. Cui 1026. Frisingensis episcopus[7] auxilium ferens, eadem ab eo perpessus est.

10. Hic etiam abbatiam Altorfensem, transferendo huc monachos de Altenmunster, et sanctimoniales nostras illuc ponendo, permutavit[8]. In qua abbacia et ipse, postmodum defunctus, requiescit. Uxor vero eius adhuc diu superstes, in Altenmunster sepulta est. Hic cum ad senectutem pervenisset et malorum, que ecclesiis Augustensi et Frisingensi intulerat, sepius sepiusque revolvens animo recordaretur, ad emendationem cum magna cordis contricione anhelans, examinationem sibi per iudicium aquae frigidae elegit, in qua non aliud precium sibi sufficere estimans, villas super villas cum omni iure

1) Gleiberg prope Giessen. 2) VII. a. 1047 mortui. 3) III. qui sedit a. 1047 — 1072. 4) Sensus exigit verba *per quam accepit;* nempe curtis Elisina nunquam erat monasterii Weingartensis, sed adhuc Welfonis VI. Recte igitur Chronicon Urspergense: *curiam Elsinam, quam et ipse ab uxore sua in dotem acceperat.* Cfr. infra et Contin. Staingademensem. 5) Möhring haud procul a fluvio Lech, ad meridiem Friedberg. S. 6) Vallis Lisina, pars Veltelini, secundum Hess, secundum alios praedia maxima iuxta Solisino haud procul ab Este, cfr. Stälin II, 109 not. 1. 7) Egilbertus. 8) Cfr. praefationem nostram not. 1.

suo in ipso examine accumulans composuit, et sic recompensando illatum dampnum ad perfectam purgacionem pervenit. Quas villas iuxta modum et qualitatem dampni utrique ecclesiae sine dilatione in perpetuam possessionem donavit. Hic genuit filiam, Chunizam nomine, quam Azzo, ditissimus marchio Italiae, cum curte Elisina dotatam in uxorem duxit, et ex ea Guelfum totius terrae nostrae futurum heredem et dominum progenuit, de quo suo in loco dicendum est. Genuit et filium sui nominis Guelfum, virum per omnia probatum; qui ducatum Carinthiorum et marchiam Veronensem adquisivit[1] et strennuissime rexit. Dicitur de eo, quod cum in procinctu esset, et imperatorem Heinricum tercium per triduum ultra statutum tempus in loco qui dicitur Rungalle, ubi totus exercitus convenire solet, quo et se venturum iuramento constrinxerat, prestolaretur, et nec nuntium quidem, qui causam more illius exponeret, haberet, erecto signo convocatis suis reversionis iter arripuit. Cui tandem imperator occurrens, nec muneribus nec promissionibus vel saltim minis ab incepta repatriatione removere potuit.

11. *Qualiter imperatori Veronae restitit.* Quodam etiam tempore cum imperator Veronensibus civibus exactionem inferens, mille marchas ab eis extorsisset, ipse ex inproviso superveniens, tanta eum suosque severitate et contumelia afflixit, ut vix imperator pecunia ex integro reddita securitatem exeundi obtineret.

12. Idem etiam Guelfo monasterium in monte antiquum[2] in honore sancti Martini fundavit, nomen Winigartin inposuit. In quod de villa translatis mo-

1) a. 1047. 2) Anno 1053. monasterio Altdorf flammis consumpto, ut refert Hermann. Aug. Welf palatium suum monachis cessit castro utcumque in cellulas aptato. Hoc scriptori nostro monasterium antiquum est. Sua enim aetate illud ab Heinrico Nigro anno 1124. inchoatum iam absolutum erat. H.

nachis et ossibus patris sui Gwelf et patrui Heinrici et avi Roudolfi, ecclesiam priorem parrochialem esse statuit. Hic denique Guelf sub iuvenili etate, cum esset in castro Botamo[1], morbo correptus est; vidensque sibi inminere mortem, omne patrimonium suum cum ministerialibus, quia heredem ex se non habuit, ad cenobium Altorfense sancto Martino in perpetuam possessionem donavit, et hoc perficiendum duobus de maioribus suis, qui tunc secum aderant, fidelissime commisit[2]. Ipse vero diem claudens extremum[3], illo deportatus est et cum maximo planctu suorum ac totius vicinitatis sepultus. Mox expleta sepultura, quibus iniunctum fuerat donationem perficere, volentes prohibiti sunt. Mater enim ipsius, sciens se heredem habere ex filia, missis in Italiam legatis, iussit eum adduci. Et veniens penitus donationem interdixit, et se certum et verum esse heredem proclamavit.

1055. Nv. 13.

1070. 13. *De Welfone IIII. qui primus fuit dux Bawariae.* Hic est ille Guelf qui primus ex nostris ducatum Bawariorum adeptus, magnifica multa in eo sicut et in aliis regni partibus peregit. Erat enim vir armis strennuus, consilio providus, sapientia tam forensi quam civili preditus. Unde et omnes tempestates bellorum contra se et contra alios in invicem in finibus suis exortas, magna vel moderatione vel severitate compescuit. Imperatori[4] antequam machinationes in mortem suam patrasset et antequam ecclesiam Dei manifeste impugnasset, fidelissime adherebat, eique cum contra Saxones dimicaret, in tribus funestissimis congressionibus strennuissime militabat. At ubi multa inhonesta de eo in medium proferebantur, et quod maius est, domnum apostolicum Gregorium VII. Gwiperto Ra-

1) Bodman. 2) Cfr. quae refert Codex Traditionum, Archiv VI, 490. 3) Diem obitus v. in Necrol. Weingart. ap. Hess. p. 154. Cfr. Ann. Altah. a. 1055. 4) videlicet Heinrico IV.

vennatensi archiepiscopo intruso, de sede sua expulit, ipse cum aliis catholicis principibus ab eo declinavit, et amodo eum multimodis inquietavit. Unde et cum Sigefrido Augustensi episcopo, qui parti, immo inhumanitati eius favebat, diu et acerrime dimicavit. Quem tandem cum multis in civitate sua comprehensum in vincula iecit, et in castro Ravenspurch cathenatum multo tempore conservavit. Civitatem quoque eandem preda et incendio devastavit. Accepit autem reginam Anglie tunc viduam[1], filiam scilicet Balduwini[2] nobilissimi comitis Flandrie, Iuditham in uxorem. Ex qua duos filios, Guelfonem scilicet et Heinricum, quorum uterque ducatum Baioariae alter post alterum possederat, progenuit. Hic est ille, qui primus ex nostris, eo quod fautoribus suis in tot commotionibus bellorum predia sua distribuendo paternos reditus comminuit, manus suas episcopis et abbatibus prebuit, et beneficia non modica ab eis recepit. Omnes possessiones Liutholdi comitis, quas in partibus istis habuit, preter illas quas in Zviviltun[3] sancte Marie contradidit, cum duobus castris Achalm et Wulvelingen, ipso donante possedit. Patrimonium quoque comitis Ottonis de Bouchorn eo vivente et bona voluntate tradente recepit et obtinuit. Denique cum ad senilem etatem venisset et Raitenbouchensem ecclesiam construere cepisset et satis copiose dotasset, Altorfense quoque monasterium prediis, decimis et mancipiis, nec non et ecclesiasticis ornamentis habundantissime ditasset, alias etiam ecclesias ad se pertinentes aliquo modo meliorasset, volens Deo excessibus suis difficiliorem satisfactionem exhibere, Hierosolimitanum iter arripuit. Quod et in maximis persecutionibus et periculis Ungariam et Greciam transiens persolvit. Sepulcrum enim Domini et alia sancta loca omnibus

1084.

1) immo viduam Tostigi comitis Northumbriae, fratris Haraldi regis Angliae. 2) huius nominis quinti. 3) Zwiefalten.

suis pene amissis visitavit, deinde ad reversionem
1101. se parans Ciprum adiit, ubi de hac vita decedens[1]
Nov. 8. sepultus est. Ossa tamen eius postea inde sublata, ad Altorfense monasterium translata et reposita sunt. Socii autem peregrinationis et laborum eius vel interfecti vel vivi Sarracenis, machinante perfidissimo
Ott. Fris. Chron. VII, 7. Alexio imperatore Greco, traditi sunt. Inter quos Themo Salzburgensis episcopus comprehensus et regi Mempheorum presentatus, ad idolatriam angariatur. Ille fanum ingressus, animi et corporis viribus robustissimus idola que adorare debuit, non deos set opera manuum ostendens, in frusta conminuit. Ob hoc productus exquisitisque suppliciis affectus, martirio coronatus est. Itam comitissam, matrem Leopaldi marchionis orientalis[2], que similiter in eodem comitatu fuit, unus de principibus Sarracenorum rapuit, et inpurissimo sibi matrimonio copulavit ex eaque Sanguinem illum sceleratissimum[3], ut aiunt, progenuit.

14. *De Welfone V, qui Mahthildam duxit et in Choufringin obiit.* Igitur post mortem patris Guelfo maior natu paternum ducatum recepit. Vir moderatissimus, qui magis liberalitate et facilitate quam crudelitate omnia sibi resistentia subiecit. Domum suam ordinatissime disposuit. Unde et nobilissimi quique utriusque provintiae filios suos eius magisterio educandos certatim commendaverunt. In Italia tamen cum his qui patrimonium suum iniuste usurpaverant, et suos pessimis circumventionibus molestaverant, sepissime durissimos conflictus habuit.
1111. Rome cum imperatore Heinrico V. fuit, cum papam Paschalem captivavit, inmunis tamen ab hoc scelere. Nam cum omnimodis eum ab eo declinare non posset, mediatorem se ad compositionem faciendam interposuit; sicque factum est, ut imperator tandem

1) De die obitus v. Stälin II, 254. 2) Viduam Leopoldi III. marchionis. Ottonem Frisingensem prorsus latebat quae de aviae ipsius altero coniugio h c noster hallucinatur. 3) Emadeddin Zenki principem Aleppensem, qui a. 1144. Dec. 25. Edessam expugnavit, cfr. Otton. Fris. Chron. VII, 30.

eius consilio ad condignam satisfactionem humiliaret, et papa eum pro bono pacis clementer ac paterne susciperet et consecraret. Accepit autem Mahtildam, nobilissimi ac ditissimi Italici marchionis Bonifacii filiam, in uxorem, feminam virilis animi, que ad instar fortissimi principis totam terram illam suo dominio subiugavit. Quam tamen postea, nescio quo interveniente divorcio, repudiavit. Denique omnibus suis bene compositis morbo correptus, in villa Chufringen[1] diem clausit extremum, et in Altorf deportatus, iuxta patrem et matrem sepultus est.

1119s. 1120. Spt.24.

15. *De Heinrico duce qui factus est monachus.* Heinricus frater eius ducatum et omnia que illius erant optinuit et potenter ditioni sue subiugavit. Qui uxorem iam dudum fratre vivente de Saxonia accepit, filiam Maginonis ducis et Sophiae sororis regis Ungarie Colomanni, Wulfildem nomine. Erat tamen eadem Sophia antea cuidam de Carinthia copulata, ex quo genuit Poponem marchionem, qui duas filias suas unam[2] Bertholfo comiti de Andehse, aliam[3] Alberto comiti de Bogen copulavit. Porro soror huius Sophiae regi Grecorum nupsit. Aliam sororem eius quidam comes[4] ex claustro quodam sanctimonialium abstractam duxit, et ex ea Fridericum Ratisponensem advocatum genuit. Ipsa autem Sophia ex duce Maginone quatuor filias habuit[5]: Wulfildem nostram, Ailicgam matrem Adelberti marchionis de Saxonia, terciam quam duxit dux Maravie, quartam quam Egehardus comes de Scîrin a quodam monasterio sanctimonialium in Ratispona abstulit, ac sibi matrimonio copulavit, Ottonemque palatinum ex ea progenuit. Heinricus igitur dux ex Wulfilde preter illos, quos infra annos sinus

1) Kaufering ad fluvium Lech, ad septentriones Landsberg. S. 2) Sophiam. 3) Hadwigem. 4) Fridericus I. de Bogen. 5) Magnum ducem duas modo filias, Wulfhildem et Eilicam, habüisse satis constat.

celestis patrie suscepit, tres filios habuit, Counradum, Heinricum, Guelfonem; et quatuor filias, Iuditham, Sophiam, Mahtildem, Wulfildem. Iuditha nupsit Friderico Suevorum duci, quae Fridericum imperatorem nostrum et uxorem[1] Mathei ducis Lotharingiae progenuit. Sophiam Bertoldus dux de Zaringen, et eo mortuo Leopaldus marchio de Stira in uxorem accepit. Mahtildis primo Theopaldo, filio Theopaldi marchionis de Voheburch, postea eo mortuo, Gebehardo de Sulzbach copulata est. Wulfildem Roudolfus Bregantinus comes duxit. Counradus in clericum ordinatus, cum sub puerilibus annis domi litterarum studiis informaretur, tempore maturo Coloniensi archiepiscopo[2] altiori studio et disciplina claustrali educandus committitur. Ibi in utroque tantum profecit, set et aliis virtutibus vicia declinans tantum se exornavit, ut ab omni clero et populo amaretur, ab omnibus summo honore dignus iudicaretur. Ipse vero honores, divitias, laudem humanam fugiens, quibusdam se monachis sociavit, cum quibus, omnibus suis ignorantibus, Clarevallense monasterium adiit ibique se monachum fecit. Deinde procedente tempore Hierosolimam peciit, ubi cuidam servo Dei in heremo manente adhesit, eique cum omni humilitate necessaria aministravit. Tandem sentiens se quadam infirmitate tactum, de reversione cogitavit; et ingressus navem, Barram[3] civitatem sancti Nicolai pervenit. Ibi beato fine diem ultimum clausit, honorificeque sepultus ibidem requiescit. Circa idem tempus pater quoque eius et mater, pater monachum professus in extremis suis, in castro Ravenspurch, mater in Altorf decimo sexto die post mortem mariti, obierunt, et in monasterio sancti Martini sepulti sunt.

1126. Dc. 13. 29.

1) Iuditham seu Bertham nomine. 2) Friderico I. a. 1099—1131.
3) Bari.

16. *De Heinrico, primo Saxonum duce.* Igitur Heinricus defuncto patre ducatum eius adeptus, generalem conventum Ratispone omnibus indixit. Quo collecto milite adveniens, quidquid insolentiae in civitate sive extra circumquaque ad aures eius perlatum est, provida dispensatione diiudicavit, discrimina bellorum inter principes seu maiores terre diu exagitata compescuit, pacem firmissimam omnibus annuntiavit et iuramento confirmari precepit; et sic demum accepta a burgensibus pecunia, terrorem cunctis incutiens, civitatem egreditur et munitiones ac villas predonum et proscriptorum per totam provintiam devastat. Interea missis legatis in Saxoniam 1127. ad deducendam sponsam suam, Gerdrudem scilicet, filiam Lotharii imperatoris, optimates quosque Bawarie ac Sweviae ad nuptias invitat. Quibus laute in plano iuxta Licum fluvium, ultra Augustam in loco qui dicitur Conciolegum, in octava pentecostes celebratis, eandem in partes istas adduxit, et in castro Ravenspurch usque in autumnum stare constituit. Ipse vero ad imperatorem reversus, ducatum Saxoniae, Nourenberch, Gredingen et omnia beneficia, quae imperator ab episcopis et abbatibus habuit, suscepit, ac rebellionem[1] in Fridericum ducem, sororis sue maritum, pollicetur.

17. Interea Fridericus Ratisponensis ecclesiae advocatus, videns potestatem ducis prevalere, suum vero cottidianum questum in civitate minui, quorumdam consilio quibus pax odiosa fuit, unum de ministerialibus ecclesiae, qui duci cum omni fidelitate in civitate et extra astabat et ministrabat, dolo, ut aiunt, ad se invitatum vita privavit. Quibus compertis, dux Bawariam festinanter ingreditur, ac ca- 1129. strum advocati fortissimum Falchenstein obsidione cingit omnesque suos ad obsidionem compellit. Dum hec in Bawaria aguntur, imperator quoque Spiram

1) i. e. impugnatio.

civitatem Reni in iniuriam Friderici ducis obsedit, missoque nuntio ducem Heinricum ut sibi quantocius in auxilium veniat, invitat. Qui omni cunctatione postposita, obsidionem et omne negotium sorori sue Sophie marchionissae tunc viduae, que eo tempore cum octingentis loricis advenerat, committens, ad imperatorem cum sexcentis et eo amplius festinat militibus. Quo cum magno labore perveniens, castra ultra Renum posuit, et ut impetus et irruptiones Friderici precaveret, militem coadunatum prope se locavit. Fridericus tamen, utpote vir armis strennuus, dum quadam nocte armato milite minus caute in castra irrueret, Heinricus premonitus armis et equitatura paratus, ad fugam illum compulit, et ita fugientem usque in Gouningen insequitur, amissisque aliquot de suis et omnibus pene equitaturis 1130. ignominiose evasit. Deinde satisfactione et pactione Spirensium cum imperatore, Maguntino[1] mediante, composita, Bawariam usque regressus, castrum iam diu obsessum capit suosque ibi ad tutandos fines illos et ad conservandum sibi castrum locavit.

18. Non multo post Fridericus dux memor pristinae iniuriae Altorf et Ravenspurch armata manu invasit, et villas circumquaque nec non et Mammingen[2] incendio devastat, et de nostris aliquod captivos abduxit. Quod Heinricus ferrę non valens, sequenti estate copiosum exercitum congregat, finesque Friderici ingressus, a villa Tougindorf[3], quae est in ripa Danubii, incipiens, et ultra Stouphen perveniens, omnia circumquaque in transitu et in reditu incendio et preda devastat. Ad Ulmam vero divertere noluit; quia eius territoria et suburbia ac villas non longe ante dira vastatione destituit.

1132. 19. *De conflictu cum Ratisponensibus habito.* Circa idem tempus Ratisponenses mortuo episcopo

1) Adalberto I. 2) Memmingen. 3) Daugendorf infra Riedlingen. S.

suo[1], Heinricum, unum de nobilissimis, fratrem scilicet Ottonis de Wolveratenhusen[2] machinante advocato cum aliis emulis ducis, eligunt et in locum illius substituunt. Quod dux in iniuriam sui factum compensans, ad depositionem eius omnimodis laborabat, et apud imperatorem, ut investituram ei negaret, et apud apostolicum, ut consecrationem eius interdiceret calumnians, electionem eius non esse canonicam, satagebat. Illę vero inter huiusmodi discrimina metropolitanum suum festinanter adiit, et consecrationem ab eo suscipiens, nuntium apostolici prevenit, reversusque se et civitatem et omnes suos ad rebellionem preparat. Dux ergo cum huiusmodi detractionibus illum avellere non posset, ad aliud animum intendit, sine mora Bawariam ingreditur, civitatis suburbia et omnia ecclesiae territoria incendio et vastatione peragravit, castrum quoque episcopi Tounustouphen[3] ex inproviso superveniens arripuit suisque custodiendum conmisit. Quos burgenses duris congressibus sepius inquietabant, aliquando obsidebant, accessum et recessum eis interdum per insidias impediebant. Deficiente vero aliquando annona, dux ipse collecto milite victualia circumquaque collecta illis apportabat, et sic tota illa provintia multis malis subiacebat. Interea his malis et aliud non minus execrabile in superiori Bawaria assurrexit. Quadam enim die dum dux per fines comitis Ottonis de Wolveratehusen transitum fecisset, ille in ultionem episcopi, patrui sui, tam subito et inopinate eum supervenit, ut nisi unus de suis de equo in quo sedit procidisset, et suum pro illius domino substituisset, inermem vita privasset. Unde et ille in equo domini fugere temptans comprehensus et multis vulneribus affectus, captivus abducitur.

1) Cunone I. a. 1132. Mai. 19. 2) Heinrici pater erat Otto a. 1122 mortuus, fratres duo Ottones; item fratruelis Otto, v. infra. 3) Donaustauf.

Quapropter dux collecto milite, circa purificationem sancte Mariae fines illius invadit, omnia inter montana devastat, castrum Homeras[1] obsidet et expugnatum incendit. Ad Wolveratehousen vero propter sanctum quadragesimae tempus quod inminebat, divertere noluit; set assumpto Guelfone fratre suo, qui eo tempore milites Transalpinos[2] in partes illas militiae gratia adduxit, ad civitatem usque revertitur, et suos, qui diu iam in castro Tonustouphen multis malis coartati vexabantur, inde abduxit, et castrum igne succendit.

1133. Fbr. 2. — Fbr. 8.

20. Sed quia Guelfonis mentionem habuimus, non incongruum videtur, si aliqua de his, quae et ipse circa eadem tempora in Transalpinis[2] partibus egit, huic assertioni inseramus. Igitur Guelfo sub annis adolescentiae sue, mediante fratre suo Heinrico duce, filiam Gotefridi ditissimi palatini de Kalwe, Outam nomine, accepit uxorem. Unde et omnia que illius erant tam beneficia quam patrimonia optinuit. Albertus igitur comes, fratruelis eiusdem palatini, videns omnem suam spem, quam in morte patrui posuerat, frustrari, de iniusta eum divisione hereditatis calumnians, ac medietatem omnium ad se hereditario iure spectare proclamans, castrum Caluwe dolo subripuit, et milites suos in eo locavit. Deinde in brevi post milites Guelfonis in villa Sindelvingen[3] quadam nocte ex inproviso superveniens, aliis ex eis captis, aliis in fugam conversis, omnibus pene tam in armis quam in equitaturis penitus destitutis, villam succendit, ac predam ad castrum suum Wartinberch[4] adduxit. Dux ergo collecto milite sine mora idem castrum obsedit, et machinas nichilominus adduci et preparari precepit. Albertus vero Fridericum et Counradum duces auxilii gratia adiit,

1) Ambras. 2) i. e. trans montana quae hodie dicuntur *die rauhe Alb.* 3) Cuius villae pars ad Welfonem e dote uxoris pervenit, v. Ann. Sindelfing. SS. T. XVII, 300. 301. 4) prope Cannstadt. S.

eisque de allodio suo villam cum ministerialibus ac aliis appenditiis eius, ut Guelfonem de obsidione propellerent, contradidit. Illi autem dum ad redimendum castrum collecta manu militum properarent, Guelfo impetum eorum preveniens, castrum armata manu, machinis quoque adhibitis, circumquaque inpugnat, ac sic laboriose captum, preda sua recepta et militibus ibidem repertis captivis abductis, igne castrum succendit.

21. Eadem quoque tempestate Counradus dux de Zaringen, avunculus uxoris sue, Scouwenburch[1] castrum Guelfonis obsedit; set adiutorio Lotharii imperatoris infecto negocio recessit[2]. Postea et aliud castrum prefati comitis, Lounstein[3] scilicet, quod inexpugnabile cunctis videbatur, artificiosa congressione Guelfo expugnat, aliquodque de suis amissis, omnibus vero quos ibidem repererat captivatis, incendio devastat. Post procedente tempore cum etiam Caluwe castrum, quod idem comes ei dolose surripuerat, collecta multitudine obsidere vellet, ille se in extremo discrimine positum, nullumque refugium, nullum solatium se ulterius habere compensans, ad deditionem venit, ac se ad pedes ducis humilians, gratiam quam non meruit, invenit. Dux enim pro solita mansuetudine ac clementia illum eodem castro ac aliis quibusdam villis inbeneficiavit, omnibusque suis restitutis honorifice dimisit; ac sic composita pace cunctisque terre illius optimatibus ad se confluentibus, provincia tota ditioni sue subiecta quievit. Sed iam digressione omissa, ad inceptum redeamus.

22. Heinricus igitur dux finita paschali ebdomada tam copiosum exercitum in Bawariam reduxit, ut et castrum supra nominatum[4] stricta obsidione clauderet, et se ab impetu illorum qui sibi contu-

1) prope Oberkirch in magno ducatu Badensi. S. 2) Praecedentia c. a. 1133 contigisse statuit Stälin II, 371. 3) Löwenstein. 4) Wolfratshausen.

maciter comminabantur defenderet. Episcopus enim per totam quadragesimam cognatos et amicos suos conveniens, hoc agebat, ut ducem de finibus illis, si amplius eos hostiliter invaderet, ignominiose fugaret. Morante igitur in obsidione duce, episcopus cum marchione orientali Leopaldo seu aliis comitibus ac tocius Bawarie fortissimis, excepto palatino, coadunato milite appropinquat; et castra in plano prope Ysaram fluvium ponunt. Econtra dux acies suas informat, pedites suos loco suo exordinat; obsidionem tamen non nisi in extremo discrimine positis relaxandam confirmat. Interea Otto palatinus, vir sapientia preditus, cui ad utramque partem accessus patuit, utriusque exercitus apparatum contemplatur, illisque nostrum copiosiorem esse denuntians, terrorem incutit; cogitansque quomodo ad bonum pacis perducat, Fridericum advocatum cognatum suum promissionibus ac minis circumveniens ad deditionem hortatur. Ille, utpote omnibus suis destitutus, consiliis palatini adquievit, et assumpto eo in castra ducis veniens et ad pedes eius se humilians, gratiam eius recepit. Quo perpetrato, Ottonem quoque generum suum ad deditionem et satisfactionem, exponens ei miserias suorum, compellit. Qui similiter eius et aliorum suorum consilio consentiens, ad deditionem venire non distulit, ac se ipsum cum castro in manus ducis sub omni humilitate contradidit. Dux vero, prout rigor iusticie exigit, illum patriam et omnes terminos Bawarie quoadusque per eum revocaretur, abiurare coegit, et sic eum captivum suis commisit, et ad Ravensburch secum abduci precepit. Castrum quoque, omnibus que auferri poterant, preter edificia, abstractis, igne succendit. Adducitur ergo uxor illius, que et ipsa in castro obsessa fuerat, quam dux benigne suscipiens et bene consolans patri suo palatino commisit. Sicque omnis contumacia Bawariorum divina ordinatione suppressa est. Non multo

Fb. 8 – Mart. 25.

post compositio quoque inter ipsum et episcopum fit, et comitatus ille quem ecclesia Ratisponensis circa Enum fluvium habet ab episcopo ei in beneficio conceditur.

23. Circa hec tempora imperator in generali curia Babinberch habita Counradum et Fridericum duces interventu Bernhardi Clarevallensis abbatis in gratiam recepit, ac ita renovata pace expeditionem in Italiam secundo indixit. Quam expeditionem Heinricus dux profecturus, Ottonem sepe dictum comitem et alios de Bawaria, quibus merito infestus erat, in gratiam recepit, et stipendia condigna offerens, ad expeditionem illexit. Similiter et alios ex utraque provintia; ita ut per vallem Tridentinam[1] mille quingentos milites in Italiam duceret. Cum imperatore ergo in citeriore Italia Gardam et Garistallium cepit, quae et in beneficio ab eo suscepit. Ibi Mediolanenses et Cremonenses diutinum inter se bellum habentes, coram imperatore causam werre exponunt. Cremonenses ergo a principibus Italiae hostes iudicantur, proscriptique discedunt. Quos ipse subsecutus, territoria eorum ac villas seu castella destruxit, indeque Papiam veniens, cives illos pactione pecuniae in gratiam suscepit. Ibi et Otto comes de Wolveratehusen vita privatus occubuit. Bononienses quoque et Emilienses supplices, duce interveniente, recepit. Post usque ad Taurinum progrediens, totam citeriorem Italiam sine ferro subegit. Inde Adpenninum transiens imperator Anchonam, Spoletum cum aliis urbibus seu castellis ulterioris Italiae in deditionem accepit. Deinde contra Rogerium aciem dirigens, Campaniam et Apuliam peragravit. Porro Heinricus noster per Tusciam exercitum duxit, quam, id est Tusciam, etiam ab imperatore in benefitio optinuit, Romamque veniens, summo pontifici Innocentio usque ad imperatorem conductum prebuit. Suburbia Albe civitatis sibi resistere nitentis, expugnavit ac destruxit. Beneventum cepit ac papae restituit. Imperatori non longe a Barra cum summo pontifice obviam venit, ibique castrum quoddam, ubi presidia Rogerii fuerant, artificiose valde expugnavit, militesque in eo repertos et precipue Sarracenos patibulo suspendit. Post eiecto de Campania et Apulia Rogerio, Reginaldo vero viro forti ac nobili ducatu Apuliae commisso, de reditu disponunt.

24. Igitur de Italia per Tridentinam vallem redeuntes, imperator morbo correptus, in silva quae est inter Enum et Licum sub vilissima casa 13. regni sui anno diem obiit, ac inde

Ott. Fris. Chron. VII, 19. — 1136. Aug. 15. — l. c. — Nov. 4. — VII, 20. — l. c. — 1137. Dec. 3. s. 4.

1) Per vallem Tridentinam imperatorem exercitum duxisse dicit Otto l. c.

per Augustam et orientalem Franciam in Saxoniam portatus, in monasterio Lûther honorifice sepelitur. Dux ergo Heinricus gener eius, in quibus finibus obierat, regalia reservavit, ut in generali conventu VII, 22. principum, qui in proximo pentecosten Moguntiae condictus fuerat, presentaret. Quidam autem ex principibus, timentes ne forte in generali curia Heinricus dux, qui tunc precipui et nominis et dignitatis in regno fuit, per potentiam prevaleret, circa mediam quadragesimam consilio habito in oppido Reni Confluentia conventum 1138. celebrant, ibique Counradum, Friderici fratrem, de quo supra Mrt. 7. diximus, presente Theodewino episcopo cardinali regem creant. At Saxones et dux Heinricus aliique, qui electioni non interfuerant, regem non legitime set per surreptionem electum calumpniabantur. Quibus omnibus in proximo pentecostes generalis curia Babinberch indicitur. VII, 23. Quo Saxones omnes simul cum viduata imperatrice Richenza venientes, ultro se Counrado regi subdidere. Heinricus dux regalia servans aberat, ad quae reddenda in festo apostolorum Petri et Pauli dies ei Ratispone prefigitur. Quo veniens, regalia quidem multis illectus promissis reddidit, sed ad ea que ulterius inter eos tractanda erant dies ei in brevi post Auguste prescribitur. Quo ex condicto assumptis fidelibus suis et milite non modico venit, ac super Licum ex opposito civitatis, rege civitatem tenente, castra posuit. Internuntii autem ac mediatores ad hanc causam prenominati per triduum huc ac illuc sepius transmeantes, nichil profecerunt. Rex enim non aliter compositionem fieri voluit, nisi dux quedam de his quae a Lothario imperatore susceperat ac possederat resignaret. Quod cum dux rennuisset, ac se potius dubie sorti supponi elegisset, colloquium infecto pacis negotio dissolutum est. Rex ergo metuens aliquid in se machinari, dum peracta cena cubitum se ire simularet, adductis clam equitaturis, cum paucis nulli de principibus valedicens exivit, ac militem suum reliquum in magno discrimine relinquens, Herbipolim pervenit. Ibi iudicio quorundam principum dux proscribitur[1], ducatusque ei abiudicantur. Dux ergo in subsequenti die post egressum regis de Augusta, suis prout

1) Ottonis Frisingensis verba: *ac proxima nativitate Domini Goslariensi in palatio* industria omisit noster. Cfr. quae de isto loco a monacho Weingartensi falsato disseruit Wilmans, Archiv XI, 40—45. Chron. Ursperg. haec verba Ottonis rursus recepit.

poterat propere dispositis, non multis comitatus[1] in Saxoniam properat. At rex ducatum Saxonie Alberto marchioni, consobrino eiusdem ducis, Noricum vero, post in Bawariam veniens, Leopaldo filio Leopaldi marchionis, fratri suo ex parte matris, tradidit. 1139.

25. Heinricus ergo dux Saxoniam ingressus, cum casum et miserias suas fidelibus et amicis suis exponeret, ad rebellandum eos imperatori et Alberto excitavit. Inde in brevi eundem Albertum auxilio eorum nec non et suorum qui de Bawaria et Suevia eum insecuti sub specie peregrinationis terram intraverant, adeo humiliavit, ut castris eius dirutis, terris circumquaque vastatis, ad regem auxilii gratia ire compelleret. Interea Leopaldus marchio, suscepto a rege Norico ducatu, omnibus pene baronibus ad ducatum pertinentibus amore seu terrore ad se confluentibus, primo Ratisponam ditioni sue subdit, post collecto milite[2] superiores partes Bawarie[3] usque ad Licum pertransiens, amissis aliquod de suis, festinanter revertitur. Non multo post Heinricus dux dum, in Saxonia omnibus suis rite dispositis, in Bawariam redire disposuisset, morbo correptus diem extremum clausit ac sic in monasterio Luther iuxta[4] socerum humatur. Quo mortuo Saxones amore filii sui parvuli, quem eis adhuc vivens conmendaverat, regi denuo rebellant. Leopaldus vero ducatum Noricum exhinc se potenter habere confidens[5], dum in obsidione castri Valeia duorum fratrum, qui[6] in parte ducis Heinrici steterant, incaute moraretur, Guelfo, ducis eiusdem frater, collecto milite superveniens, fortissime dimicando cesis ex utraque parte pluribus, multis captis, Leopaldum ignominiose fugere coegit[7]. Ipse enim Guelfo prefatum ducatum iure hereditatis ad se spectare proclamans[8], dum iusticiam apud regem impetrare non posset, ad rebellionem se parat. Ob hoc rex circa idem tempus castrum eius Winisperch obsedit. Quem Guelfo collecto milite in proxima ebdomada nativitatis Domini dum incaute pugna aggredi temptat, amissis aliquod[9], multis captis,

Interpol. Ott. Fris. VII, 25.

Interpol. 1139. Oct. 20.

1140.

Dec. 21.

1) *quatuor tantum comitatus sociis* Otto Frising. 2) *milite copioso* Otto. 3) *totam Baioariam* Otto. 4) abhinc ex Ottone VII, 25. 5) *potenter habuit* Otto. 6) *soli ex Noricis baronibus* industria omissa sunt. 7) *pluribus, ducem cedere coegit* Otto. 8) *praefatum ducatum se iure hereditatis contigisse calumpnians* Otto VII, 26. 9) i. q. aliquot — *amissis multis* Otto.

cum paucis fugit e prelio. Non multo post Leopaldus moritur, eique in marchiam frater suus Heinricus successit. Cui rex Saxoniam ingressus, pacemque cum Saxonibus faciens, viduam Heinrici ducis in uxorem dedit, eique ducatum Noricum concessit. Quae res maxime discordie seminarium fuit. Guelfo enim ut dictum est eundem ducatum impetens, extimplo armata manu sub oculis eiusdem Heinrici partes illas ingreditur, cunctisque circumquaque[1] vastatis regreditur. Ob hoc Heinricus ille inflammatus, coadunato milite fines illorum qui Guelfonis fautores erant ingressus, munitiones illorum et villas destruxit. Cui dum Guelfo restaurato milite occurrere parat[2], audito quod rex superventurus est, cessit. Porro Heinricus ille simul cum rege castrum Tachouwe, scilicet comitis Counradi, qui ex parte Guelfonis erat, obsidione clausit, vastatisque in circuitu universis, adiutorio regis ad deditionem coegit ac igne succendit. Sic tota illa provintia in maximo bellorum discrimine laborabat.

VII, 26. 1142.

26. Igitur Rogerius rex Siciliae audiens huiusmodi conflictationes inter Guelfum et regem, timens ne forte cessante gwerra Counradus rex quandoque Italiam intraret, ac eadem que a Lothario, ab eo quoque perpessurus esset, Guelfonem adversus eundem muneribus illectum incitat, singulisque annis mille marcas se ob hoc daturum iuramento confirmat. Item quoque rex Ungariae[3] eundem Counradum metuens, Guelfonem ad se accersivit, dataque pecunia non modica, ac deinceps omni anno dandam pollicens, ad rebellandum nichilominus instigat. Guelfo itaque strennui militis officium exercens, modo in Bawaria, modo in Transalpinis partibus Swevie, modo circa Renum tot tempestates bellorum movit, ut regem potius ad defensionem sui quam ad exterarum nationum invasiones excitaret.

1147. 27. Circa has tempestates gens Francorum cum rege suo Loudewico, gens quoque Teuthonicorum cum rege suo Counrado aliisque principibus, Friderico duce Sweviae, postea imperatore, episcopis, comitibus seu aliis cuiuscumque conditionis hominibus pro querimonia transmarinae aecclesiae Hiero-

1) *parteque provinciae vastata* Otto. 2) *occurreret* Otto. 3) Bela II.

solimitanum iter aggrediuntur. Quod et Guelfum ducem, licet nondum sedata gwerra, ire compulit[1]. Egressi itaque anno dominice incarnationis 1147, per Ungariam et Greciam innumerabilem exercitum ducunt. Qui totus pene, exceptis principibus seu aliis plus cautis, vel inedia vel aeris intemperantia vel ciborum insolentia vel Sarracenorum invasione infecto negotio interierunt. In hoc ergo laborioso itinere Counradus rex commilitoni suo Guelfoni, sic enim eum nominare solebat, sepissime in necessitate subveniebat, ac de omnibus quae a regio fisco Constantinopolitani imperatoris[2] sibi offerebantur, partem illi tradebat. Denique Iherosolimam venientes, cum alii procinctum sub rege Counrado contra Damascum moverent, Guelfo in infirmitate captus ac in desperatione positus, ad reversionem se parat. Transito igitur mari, convalescens Siciliam attingit. Ubi Rogerius eum cum magno domus sue tripudio suscipiens ac honorifice dimittens, iterum ad rebellandum regi maximis muneribus illectum incitat.

28. Igitur reversus, in proxima hieme circa purificationem sancte Marie collecto milite fines regis invadit ac castrum eius Flohperch[3] forti inpugnatione sollicitans, dum in reversione militem nimis diffuse et incaute duceret, a militibus regis circumventus, ac congressionibus initis cum paucis, aliis circumquaque diffusis, plus ex infortunio quam ex instantia belli, nostri fugam arripiunt, plurimisque captis, nullo occiso, ignominiose revertuntur. Ac sic gwerra diu anxie inter ipsum et regem agitata finita est. Nam Fridericus fratruelis regis, sororius[4] eiusdem Guelfonis, medium se ad compositionem faciendam interposuit, captivosque duci reddi ac regem de cetero securum penes illum esse, provida

1150. Fbr. 2.

1) De Welfonis peregrinatione cfr. etiam Otton. Fris. Gesta Friderici I, 40. 45. 58. 59. 2) Manuelis. 3) Flochberg prope Neresheim. 4) immo sororis filius.

deliberatione confirmavit. Rex ergo accepto consilio Guelfoni aliquos reditus de fisco regni cum villa Mardingen[1] concessit, ac sic confirmata pace, ipse 1152. in brevi post vita decedens, Friderico fratrueli suo sedem regni reliquit. Qui avunculo suo Guelfoni marchiam Tuscie, ducatum Spoleti, principatum Sardiniae, domum comitisse Mahtildis in beneficio tradidit; reditus tamen illos ad fiscum pertinentes, quorum iam mentionem habuimus, nichilominus recepit.

29. Igitur dignitatibus prenominatis susceptis, Italiam intrat, ac civitates, castella seu villas per totam domum Mahtildis pertransiens, negotia terrae civiliter pertractat. Ibi legati de omnibus civitatibus Tusciae nec non et ex omnibus civitatibus Spoleti ad eum venientes ac munera condigna offerentes, subiectionem voluntariam promittunt. Cum quibus nuntios suos ad omnes civitates dirigens, ac se in brevi illo venturum promittens, suis rite 1159. c. Michael. dispositis revertitur. Post cum[2] imperatore collecta multitudine terram ingreditur, ac in obsidione Cremensi usque ad destructionem eiusdem castri[3] inmoratur. Deinde totam militiam suam in Tusciam movens, maximum conventum apud Sanctum Genesium[4] habuit. Ibi baronibus terrae illius septem comitatus cum tot vexillis dedit, ceteris nichilominus de civitatibus seu castellis ad se confluentibus, unicuique quod suum erat tribuit. Simul et ipse sua, quae singulae civitates ad se iniuste contraxerant, 1160. Mart. 26. 27. recepit. Denique conventu dissoluto, Pisam in sancto sabbato cum maximo tocius civitatis apparatu ingreditur, ac ibidem pascha iocundissime celebrans, egressus inde a Lucensibus non minori tripudio suscipitur. Sicque ab omnibus civitatibus ad quas declinaverat honorifice susceptus atque habitus, negotia

1) Mertingen ad fluvium Schmutter prope Donauwörth. H. 2) immo post imperatorem. 3) a. 1160. mense Februario. 4) S. Ginesio.

terrae potenter pertractans, suosque ubique in castellis seu villis ad fiscum pertinentibus relinquens, versus ducatum Spoleti procinctum movet. Ibi similiter omnibus bene dispositis, filio suo Guelfoni terram illam ac totam Italiam ad se spectantem conmisit, ac de suis strennuissimos quosque secum relinquens, per vallem Tridentinam revertitur. Guelfo igitur iunior terra potitus, constantia animi, districtione iudicii, largitate et affabilitate inestimabili, omnibus se acceptabilem prebuit. Militibus imperatoris, qui eo tempore civitatibus Italiae preerant, quocienscumque fines suos iniusta oppressione invadere temptaverant, omnimodis se opposuit, et ob hoc imperatoris offensam nonnunquam incurrit; popularem autem favorem eo magis sibi accumulans, omnium civitatum in se provocavit affectum.

30. *De execrabili pugna apud Tuoingin.* Interea Hugo palatinus comes de Touingen in comitatu, quem a patre istius possederat, quosdam de ministerialibus eius, iniusto ut aiunt iudicio dampnatos, patibulo suspendit, ac castrum eorundem Moringen[1] destruxit. Pro quo dux Guelfo querimonia eum impetens et pro satisfactione humile ab eo responsum recipiens, ut erat mansuetissimus, ab impetitione, licet querimoniam non deponeret, cessavit. Deinde procedente tempore pater filium de Italia revocavit, ipseque illo iturus et negocia terrae per se tractaturus, filio omne patrimonium, et possessiones quas ex parte matris habiturus erat, ex integro tradidit. Sicque factum est, ut recedente patre, Guelfo prefatam querimoniam renovaret, et palatinum illum pro satisfactione sepius ac sepius inpeteret. Ille autem non tam in suis suorumque viribus quam in Friderici ducis, filii Counradi regis, confidens, qui et

1) Möhringen auf den Fildern, praefecturae Stuttgart; comitatus ille igitur in pago Glemsgau fuit et ex dote uxoris, comitissae de Kalw, ad Welfonem pervenisse videtur. Cfr. Stälin II, 374.

eum ad hoc impellebat, quasi bone fame Guelfonis invidens, et honestis actibus eius detrahens, responsionem contumacem ac minacem pro satisfactione obtulit, per quam et animum iuvenis ad rebellandum incitavit, et toti Alamanniae execrabile infortunium et infaustam depopulationem machinabatur. Guelfo enim sibi illatam iniuriam amicis, cognatis et fidelibus suis exponens, omnium animos in adiutorium sibi cum optima voluntate ascivit. Conveniunt ergo collecto milite episcopi tres, Augustensis[1], Spirensis[2], Wormatiensis[3], Bertoldus dux de Zaringen, Bertoldus marchio de Voheburch, Herimannus marchio de Baden, Roudolfus comes de Phullindorf, Albertus comes de Habespurch, duo fratres comites de Calewe, duo de Berge, Gotefridus cum Roudolfo fratre de Roumesberch[4], Hartmannus de Kilichperch[5], Heinricus de Feringen comites, Counradus advocatus Constantiensis[6], cum ceteris terrae nostrae maioribus in duobus milibus et ducentis armatorum et eo amplius, et castra non longe a Touingen circa vesperam sabbati 8. Idus Septembris[7] ponentes, dominicum diem in quiete et otio deducere statuerunt. In adversa autem parte Fridericus dux cum omnibus quos amore vel terrore excitare poterat, Zolrenses omnes cum magno apparatu ac alii quam plures erant, et militem suum coadunatum secum in castro locaverant; totaque illa nocte alii orationi incumbebant, alii de satisfactione et compositione anxie tractabant. Sed Domino, qui omnium novit corda, cuius et iuditia abissus multa, aliter ordinante seu permittente terminatum est. Quidam enim de nostris minus providi ac parum premeditantes eventum rei, ceteris ignorantibus et diem otio deducere volentibus,

1164. Spt. 6.

cf. Psal. 35, 7.

1) Conradus. 2) Gotefridus II. 3) Conradus I. 4) Ronsberg in Bawaria, iudicii ruralis Obergünzburg. 5) Kirchberg. 6) comes de Heiligenberg. 7) Dominica ipsa in diem 6. Septembris incidit, sabbatum ergo in Nonas Sept.

e castris circa horam sextam prorumpunt, et cum quibusdam de hostibus, qui simili temeritate a suis prodierant, prope castrum sub oculis inimicorum congrediuntur. Fit igitur clamor in castris; nostri prosiliunt, arma arripiunt, quique alios in quo poterant prevenire satagunt. Sicque fit, ut aliis precurrentibus, aliis subsequentibus, plurimi confusim et sine acie ad locum congressionis suis in auxilium perveniunt. Interim et hostes de castello non minus properantes, locum tutiorem sibi eligunt et nostris aditum difficillimum super ripam fluminis in modum vallis eminentem presignant. Mox et multitudo nostrorum acie coadunata, Heinrico comite de Veringen signum ferente, advolat, set pre difficultate aditus perpauci ad locum congressionis transierant. Fortissime tamen ab his qui congressi sunt per spatium duarum horarum pugnatum est, licet nullus utriusque partis excepto uno corruisset; adeo enim armis omnes muniti erant, ut multo facilius capi quam occidi potuissent. Itaque illis ut dictum est conflictum habentibus, ceteri fugam arripiunt, hostibusque inmeritam victoriam dantes, sibi ac posteris suis perpetuum obprobrium accumulant. Hostes igitur cognita fuga primo illos qui congressi erant, paucis emersis, captivantes, ad castrum remittunt, deinde alios insequentes velut oves de pascuis ad caulas propellentes, ut totam summam comprehendam, nongentos captivos cum maxima preda abducunt. Reliqui presidio silvarum ac montium seu vicinorum castellorum effugiunt. Guelfo ipse ad castrum Achalmen, tribus tantum comitantibus, pervenit.

31. Eodem tempore Guelfo pater de Italia reversus, audito quod acciderat, pro redimendis captivis agebat. Hugo igitur, inito consilio, captivos reddidit, et facta compositione, terra eius ab omni infestatione per annum quievit. Transacto anno 1165. pax inter eos rumpitur, terra comitis circumquaque

depopulatur, castra eius duo, Chelminzen[1] scilicet et Willare[2], destruuntur, in quibus de suis 40 captivantur. Ille itaque fractus animo, propugnatorem suum Fridericum ducem de auxilio interpellans, ad ducem Boemiae auxilii gratia ire compulit. Qui collecta multitudine Boemos, gentem horribilem ac Deo hominibusque odibilem, in fines nostros adduxit, totamque Germaniam a lacu Lemanno usque Boemiam execrabilibus spurciciis illorum et turpissimis depredationibus ac incendiis inter epiphaniam et purificationem sancte Marie conmaculavit, anno videlicet ab incarnatione Domini 1166. Humiliata est et ilico eiusdem palatini contumatia. In feria enim tercia capitis ieiunii[3] sub generali curia Ulme habita, in presentia ducis Heinrici, domini nostri, sub oculis quoque ipsius imperatoris ac Friderici ducis, idem Hugo Guelfoni iuniori ad deditionem venit, ac se pedibus eius prosternens, custodie mancipari et vinctum abduci non respuit, et sic in captivitate usque ad obitum ipsius Guelfonis, per annum scilicet et dimidium tenetur.

Ian. 6. – Fbr. 2.

Mrt. 9.

1167. Ian. 6.

32. In subsequenti vero hieme circa epiphaniam Guelfo senior Hierosolimitanum iter aggreditur, et in Italia imperatorem repperiens ac filium suum cum omnibus ad se spectantibus graciae eius conmendans, pascha sanctum apud sepulcrum Domini celebravit. Interea imperator Guelfum iuniorem multis illectum promissionibus ad se in Italiam revocat. Qui collecto milite sub paschali tempore Pirenêum per iugum Septimi montis, qua Renus et Enus fluvii oriuntur, transcendens, Papiam usque pervenit; ubi legatos imperatoris inveniens et stipendium ab eis promissum recipiens, in Tusciam negocia terrae ubique tractans transivit, et sic ad

Apr. 9.

1) Kelmünz ad fluvium Iller. S. 2) Pfalzgrafenweiler praefecturae Freudenstadt. S. 3) Caput ieiunii i. e. dies cinerum in feriam quartam, non vero tertiam incidit.

imperatorem circa medium Iulium non longe a Roma Iul. 15 pervenit. Eodem quoque tempore pater eius Ierosolimis veniens, reversus Rome ei occurrit; ac visis imperatoris detestabilibus piaculis, ipsum et omnem exercitum detestans, ad propria per vallem Tridentinam revertitur. Imperator enim tanta eo tempore in destructione ecclesiarum, in strage populorum, sive aliis abhominationibus Rome exercuit, ut vindictam Dei iusto iuditio sequi oporteret. Maxima enim pars exercitus interiit. Episcopi Coloniensis[1], ille qui tocius mali huius nec non et scismatis diutini incentor fuit, Spirensis[2], Ratisponensis[3], Bragensis[4], Werdonensis[5], Leodiensis[6], ac ceteri principes, Fridericus scilicet dux filius Counradi regis, Guelfo dux Sept. 12. filius Guelfonis ducis, Berengarius comes de Sulzbach, Heinricus comes de Tuingen, cum pluribus regni huius maioribus occubuerunt. Quorum omnium pene ossa carnibus per excoctionem consumptis, ad propria reducta sunt[7]. Translata sunt autem et ossa Guelfonis nostri et in monasterio Staingadem a patre suo fundato[8] reposita sunt.

CONTINUATIO STAINGADEMENSIS.

Igitur Guelfo senior post obitum filii nullatenus heredem suscepturum se de coniuge ratus, cum et illam minus diligeret, et alienarum magis amplexibus delectaretur, studuit per omnia solempniter vivere, venacionibus insistere, conviviis et voluptatibus deservire, in festivitatibus et variis donacionibus largus apparere. Itaque ne talibus rebus minor

1) Reinaldus. 2) Gotefridus II. 3) Eberhardus. 4) Daniel I. 5) Hermannus. 6) Alexander II. 7) Cfr. Ann. Ottenbur. Isingrimi a. 1167. M. G. SS. T. XVII, 315. 8) a. 1147.

sumptus contingeret, principatum Sardinie, ducatum Spoleti, marchiam Tuscie, et egregiam curtim Elisinam, que dicitur domus domne Mahthildis cum suis appendiciis imperatori Friderico sororio suo tradidit, auri et argenti quantitate quam postulabat accepta. Cuius pecunie non modicam partem diversis monasteriis pro remedio anime sue distribuit. Maxime tamen Staingadmensi ecclesie quam fundaverat, obtulit. Cuius etiam artifices tam murorum quam aliarum edium quoadusque vixit singulis annis per se remunerare voluit. Eodem etiam tempore 1175. convocatis optimatibus tam Bawarie quam Suevie in plano Lici ultra Augustam, in loco qui dicitur Concio legum, solempne penthechosten celebravit, innumerabilemque multitudinem undecunque coadunatam[c] laute pavit. Omne demum patrimonium suum Hæinrico fratrueli suo, duci Saxonie et Bawarie, conventione facta tradere spopondit. Sed orto inter eos dissensionis scandalo, ipsam transactionem ad imperatorem Fridericum et eius filios convertit. Imperator ergo Fridericus vir in omnibus sagax et providus, in auro et argento toto nisu satisfaciens awunculo, traditam sibi hereditatem lege gencium possedit, et quedam in signum possessionis sibi retinuit, reliquis vero ipsum Gwelfonem inbeneficiavit, quedam etiam de suis superaddidit. Exceperat tamen idem Gwelfo quedam predia que iam dudum pro remedio anime sue daturum se Deo voverat, scilicet Vidanshoven[1] cum suis appendiciis, quod Sancto Petro in Augia[2] donavit, Berge et Wilare cum suis appendiciis que Sancto Martino in Wingarten delegavit, Widergeltdingen et curiam in Hornem, Sardis, singula cum suo iure, que Sancto Iohanni baptiste in Staingaden pro dote obtulit[3].

1) Fidazhofen praefecturae Ravensburg. S. chartas monasterii Mon. Boic. VI, 492 sq. 2) Weissenau. 3) Cfr.

Hactenus quid de rebus et hereditate famosissima homo nobilissimus disposuerit, sat dictum putamus. Nunc qualiter de reliquo vixerat, paucis ostendemus. Siquidem de preteritis solempnitatibus in continuis sumptibus nichil vel parum remisit. Arma preclara cum vestibus preciosis curie sue militibus et consociis ydoneis temporibus ministrando, proscriptos et undecunque refugientes ad se benignissime fovendo. In amore muliercularum plura dissipando; nec minus elemosinis studens, pauperum et maxime cecorum et leprosorum curam sollicitus agebat. Quid multa? equidem quanto plura nitebatur expendere, tanto plura divinitas ei dignabatur impendere. Ut apte dicatur: quia hic homo fuerit, cui fortuna non cecis sed claris oculis arriserit. Tandem pater misericordiarum, qui flagellat omnem filium quem recipit, et hunc, dum iam metas senectutis transisset, temptacione cecitatis corripuit. Quod flagellum sic pacienter et honeste sustinuit, ut a paucis vix sciri potuerit. Extunc elemosinis magis intendit, a consuetis delectationibus temperavit, libidinem frugalitate mutavit, spiritalibus hominibus, sed precipue Staingadmensi loco toto desiderio subvenire satagebat. Uxori quoque sue Oute nobilissime et castissime femine a Transalpinis partibus ad se vocate reconciliatus est, et sic demum Mammingen, ubi frequencius morabatur, infirmitate gravi correptus, anno etatis sue 76. plenarie penitens diem clausit extremum. Inde sublatus a suis ministerialibus, quos ipse vivens ad hoc fide data constrinxerat, versus Staingadem deportatur. Sed in ipso transitu, talem honorem ut putamus honorabili principi Divinitate deferente, Hæinricus imperator ex Italia regressus occurrit in Buorron, et illuc exanimi corpore delato exequias eius satis honesto celebravit obsequio. Imperatore vero iter suum aggrediente, corpus venerabile cum multo

comitatu abbatum, prepositorum, clericorum, hominum nobilium et militum tam suorum quam comprovincialium ad prescriptum locum deducitur: ubi ab Augustensi episcopo Oudalschalco, amicorum eius intimo, honore condigno iuxta filium sepultus quiescit.

CHRONICORUM HUGONIS ET HONORII CONTINUATIONES WEINGARTENSES

EDIDIT LUDEWICUS WEILAND, PH. D.

Quas hic proponimus adnotationes historicae in monasterio Weingartensi factae, postremo insimul editae sunt a Gerardo Hessio[1] *sub nomine* Chronographi Weingartensis. *Sunt tamen inter se diversae, neque ab uno eodemque auctore scriptae, neque proprium et unum opus conficiunt. Immo continuationes tantum sunt aliorum auctorum, quos cognoscimus, operum. Exstabat enim in monasterio sancti Martini exemplar Historiae seu Chronici Hugonis a S. Victore, quod catalogum Romanorum imperatorum a Iulio Caesare usque ad Lotharium III. continet*[2]. *Hanc partem Chronici istius monachus quidam Weingartensis anno* 1191. *vel paullo post cum excerptis factis ex Imagine Mundi Honorii Augustodunensis, cuius etiam exemplar vetus exstabat in monasterio, ex Chronico Ottonis Frisingensis, ex Annalibus Weingartensibus, ex Historia Sanguinis Domini, et praecipue ex Historia Welforum, cuius maximam partem recepit, in unum opus contexuit, continuationemque Conradi III, Friderici I. historiam complectentem addidit adnotatis etiam Heinrici VI. imperatoris primordiis. Hoc opus novum, cuius autographon deperditum est, primus e codice* 2, *quem infra descripturi sumus, inde a tempore Pippini regis edidit Hessius p.* 55—67, *omissis tamen excerptis Historiae Welforum.*

1) Monumenta Guelfica. Pars historica. 2) V. descriptionem operis in Archiv XI, 306—308.

Autographon nactus hoc opus monachus quidam alter in epitomen redegit, quae in eodem codice, qui Historiam Welforum continet, nobis asservata est[1]. *Ea quidem ratione epitomes auctor versatus est, ut excerpta Historiae Welforum et Ottonis Frisingensis maximam partem rursus eiiceret*[2], *Gesta Friderici I. imperatoris admodum decurtata, aliquoties immutata sententiarum forma, de suo transformavit*[3]. *Epitomator, si codicem* 1 *autographon eius duci licet, in media narratione peregrinationis Friderici I. in scribendo languescere coepit*[4], *perfectionemque alteri scriptori dimisit. Qui continuo addidit quaedam de obitu ultimi Welfonis. In sequenti codicis eiusdem folio, quod tamen fragmentis folii cuiusdam excisi assutum est, continuatio altera subiuncta est usque ad mortem Heinrici VI. imperatoris a.* 1197. *tendens, duabus manibus exarata, quarum postrema in foliis sequentibus Miracula Sanguinis Domini post a.* 1200. *scripsit. Opus hoc abbreviatum integrum cum continuationibus istis ex apographo codicis* 1, *olim monasterii SS.Udalrici et Afrae*[5], *dederunt Canisius tomo I. Lectionis Antiquae (ed. Basnage III.* 2.) *et Leibnizius tomo I. Scriptorum Brunswicensium sub nomine Chronici eiusdem Weingartensis monachi; Hessius tantum continuationes sub calce paginarum* 71 — 76 *ex autographo dedit.*

1) Cfr. supra p. 9. 2) Vestigia Historiae, praeter adnotationes synchronas stemmatis Welforum, in cod. 1 tantum apparent in narratione peregrinationis secundae et infeodationis Welfonis VI. cum marchia Tusciae (v. Leibniz p. 798), Ottonis Frisingensis tantum in commemoratione Sanguinis regis Edessae sub Conrado III. rege (v. ibid.). 3) Semel modo occurrit in hac epitome sententia, e qua crederes, eam opus genuinum ab opere cod. 2 diversum esse, ubi auctor de turribus Mediolani depositis narrat, quae verba in 2 desiderantur. At liquet, hoc esse suo Marte additum ab epitomatore, qui excidio Mediolani fortasse adhuc erat coaetaneus. Ceterum 1 omnia excerpti prae se fert indicia. 4) V. infra *multitudine electorum militum. Transiens autem hiemavit.* 5) V. supra p. 9 sub signo 1c.

Inter annos 1198—1206.[1] *tandem in monasterio nostro Chronicon Hugonis cum amplificationibus et liber tertius Imaginis Mundi Honorii cum aliis operibus describendo in unum codicem coacta sunt. Exstat hic codex praestantissimus*[2], *a nobis signatus* 2, *quo Hessius pro fundamento editionis usus est, hodie in bibliotheca Fuldensi sign.* B 3, *olim Weingart.* G 11. *membr. fol. A principio una eademque manu scriptus continet: a) f.* 1—56 *Chronicon seu Historiam Hugonis, cui f.* 1 *inepte superscripsit manus saec. XVII.* Hugonis Novant Normanni historia. Monasterii Weingartensis 1628. *Pars quae inscribitur* De Romanis imperatoribus *opus genuinum usque ad primordia Heinrici VI. continens complectitur folia* 33—49′, *ultimae paginae ultimae duae lineae erasae sunt; porro idem scriptor fol.* 50—51′ *addidit continuationem usque ad Heinrici VII. mortem, diversam a continuatione codicis* 1. (Opere precium est — anno ab inc. Dom. 1197), *quam e codice nostro typis excudi fecit Hessius p.* 67—70. *Scriptor iam Continuatione Staingademensi Historiae Welforum usus est. Hanc continuationem f.* 51′—56′ *statim excipit* Cronica *seu Catalogus pontificum Romanorum Hugonis, a nostro librario usque ad Innocentium III, cuius tamen anni regiminis desunt, protelatus. — b) f.* 57—68′ *continetur Honorii Augustodunensis Imaginis Mundi liber III. cum parva continuatione eiusdem manus usque Heinricum VI, quam vir cl. Wilmans dedit M. G. SS. Tom. X, p.* 133 *sub nomine Continuationis II. Dein f.* 68′—70 *presso pede alius librarius coaevus, seu idem posteriore tempore scribens, addidit Philippi et Ottonis regum discordiam usque ad Philippi obitum* (Quo decedente — illesus evasit), *cui rursus posteriore tempore gesta post Philippi mortem usque ad*

1) Innocentii III. papae nomen quidem, non vero annos regiminis adnotat Catalogus pontificum. 2) Cfr. Wilmans M. G. SS. T. X, 127 sub 1 C, qui codicem saec. XII. ex. ponit, et not. 22 ibid.

curiam Francofurdensem a. 1208. *Nov.* 11. *celebratam adiecit* (Regis vero relicta — potitus est). *Has continuationes operis Honorii Hessius continuationi Hugonis p.* 71—76 *subnexit, nos tamen infra sub proprio nomine dabimus. — c) f.* 71—165 *eadem, cui maxima pars codicis debetur, manu exarata continentur De vita Adae et de pueritia Salvatoris, Prophetia Methodii martyris, Epistola Iohannis presbyteri, Fulgentii fabulae. — Codicem* 2. *in nostros usus convertit olim cl. Wilmans, codicem* 1. *autem vir ill. Pertz, cui uterque ad editionem parandam benivolentissime a viro doctissimo bibliothecario et tabulario Fuldensi Berolinum transmissus est.*

E CONTINUATIONE CHRONICI HUGONIS A SANCTO VICTORE.

Hist. Welf. c. 28. Rex[1] ergo accepto consilio Gwelfoni — sedem regni cum regalibus reliquit filiumque suum Fridericum adhuc puerum cum ducatu Sweviae et omni suo patrimonio fidei illius commendavit, et sic in pace migravit.

Fridericus imperator, filius Friderici ducis et Iudintae sororis Welfonis, regnavit anno ab incarnatione Domini 1152. Hic avunculo suo Welfoni marchiam Tusciae, ducatum Spoleti, principatum Sardiniae, domum comitissae Mahthildis in beneficio tradidit, et Heinrico duci Saxonum, filio Heinrici avunculi sui, ducatum Bawariae, patruo suo Heinrico de Osterrich ablatum, restituit; tali compositione facta, ut quae prius marchia, exhinc ducatus per se consisteret*.

* *Cod.* 1 *de sequentibus usque ad finem nil habet nisi haec:* Hic secundo expeditione in Italiam facta contra rebelles Mediolanenses, turribus tandem civitatis depositis eos subegit, anno regni sui septimo. Eo anno defuncto Adriano papa, scisma inter Alexandrum et Octavianum coepit.

Orta demum guerra, idem imperator Heinricum

1) Conradus III. scilicet.

Anno secundo divorcium factum est Constantiae inter Fridericum imperatorem et Adilam filiam Diopald marchionis de Foheburc. Sequenti anno Fridericus expeditionem Romanam aggressus est cum Beatrice uxore sua, filia ditissimi comitis de Sancto Egidio, in qua imperiali — revertens. Post haec imperator secundo expeditionem — anno videlicet 1159. Eo anno piae memoriae Adrianus papa obiit, et Alexandro canonice electo, scisma periculosissimum inter ipsum Alexandrum et Octavianum cepit. Circa idem tempus in festo sancti Clementis — Constantiae.

Ann. Weing.

Ea tempestate legati imperatoris[1] a Constantinopolitana urbe reversi quaedam magis admiranda quam credenda referebant in scriptis huiusmodi, et hoc ex relatione Gabulensis Episcopi de Syria. Iohannes quidam presbyter ultra — smaragdino uti dicatur. Eiusdem vero Iohannis quanta sit dignitas et potentia, plenius cognosci poterit ex epistola quam idem Emmanueli imperatori Grecorum per apocrisarium suum misit[2]. Sed nunc redeamus ad ordinem. Imperator

Ott. Fris. Chr. VII, 33.

ducem Saxonum et Bawarorum, filium avunculi sui et Welfonis fratruelem, duobus annis bellis attritum, ablato utroque ducatu nec non beneficiis et praediis, exilii proscriptione dampnavit.

Sub hoc etiam Saladinus rex Babyloniae, omni Palaestina occupata, ipsam Christi urbem Hierusalem cępit, anno ab incarnatione Domini 1187. Anno dehinc tertio circa festum sancti Georii, imperator Hierosolimis expeditionem movit cum filio Friderico duce Swevorum et episcopis et comitibus et innumerabili multitudine electorum militum. Transiens autem hiemavit in Grecia, et circa pascha cum omni multitudine transvectus brachium sancti Georgii, quod est mare Proponticum, cum incredibili periculo suorum tandem circa pentecosten venit Iconium. Qua subacta et omni recreato exercitu, cum summa alacritate ceptum iter aggreditur. Sed occulto Dei iudicio inter montes Angae lacrimabili obitu vita privatus, anno regni sui 38. Huius vero filius *etc.* — anno ab incarnatione Domini 1191.

1) De his legatis imperatoris Otto Frising. in Chronico nil habet.
2) Haec epistola eodem hoc codice inferius per extensum continetur.

Ann. Weing. Fridericus tercio expeditionem — Alexandriam. Tercio post haec anno unio ecclesiae — Heinricum ducem Saxonum et Bawarorum filium avunculi sui duobus annis bellis attritum iudicio principum exilii proscriptione dampnavit, et ducatum Saxoniae Bernardo, filio Alberti marchionis de Anehalde, Noricum vero Ottoni palatino comiti de Witilinspach concessit. Quarto post haec anno filii imperatoris Friderici — de Anglia reversus est, utroque ducatu cum beneficiis omnibus nec non patrimonio destitutus, exceptis Brunswich et Lůineburc et eorum appendiciis.

Sub hoc tempore Saladinus Sarracenus, ut aiunt, rex Babiloniae cum innumerabili exercitu trans Iordanem veniens, omnem Palestinam et maritimam occupavit, ipsam Christi urbem Hierusalem cum reliquis civitatibus et castellis cepit, exceptis Tripoli et Sôr, quae et Tyrus, et Anthiochia et paucis castellis. Cuius facti miserabilem casum principes transmarinae ecclesiae et ceteri christianae professionis homines lacrimabili conquestione ad aures Romani summi pontificis et serenissimi imperatoris Friderici curaverunt destinare. Verum continentia literarum tam inopinabile malum explicans circa festum beati Clementis in haec verba cepit publice recitari: Nov. 23.

Mai. 1. *Accidit prima die Maii, quod venerabilis frater Gyrardus de Bidefort magister miliciae Templi cum fratre Hursone, eiusdem domus senescalco, et fratre Robberto Frauiel marschalco et fratre Laquilino de Mali, strenuo milite, et venerabili fratre Rogerio de Molina, magistro Hospitalis, et aliis fratribus pro pace querenda cum Tripolitano comite*[1], *qui malignabatur adversus regem Hierosolimitanum, Tyberiadim pergerent. Turchi vero, maximo exercitu barbarroum congregato, ipsa die summo diluculo terram Nazareth intraverunt, vastantes et depredantes eam ab ipsa civitate sancta, in qua angelus Gabriel beatissimae Virgini*

1) Raimundo.

apparuit, usque Achor. Igitur cum tam pertimescendus rumor auribus venerabilium nunciorum predictorum, fratrum Girardi de Bidefort magistri Templi et magistri Hospitalis et ceterorum, insonaret, consulentes Dominum exercituum et in eo confidentes in cuius manu est victoria, et antiquorum facta commemorantes, congregaverunt modicam cohortem christianorum cum ipsa patrimonium Christi cupientes defendere. Exeuntes ergo de quodam castello Templi quod Faba[1] *nuncupatur, direxerunt acies suas contra inimicos crucifixi, et obviaverunt eis ultra Nazereth in loco qui dicitur Casel Robert*[2]. *Ilico communientes se signo sanctae crucis dicentes:* nobis vivere Christus est et mori lucrum, *invaserunt eos; et propter peccata christianorum dedit eos Dominus in manus inimicorum suorum; et ceciderunt in medio campo magister Hospitalis et frater Robbertus Frauiel, et frater Laquelinus de Mali et plures alii strennui milites; pauci vero terga vertentes fugam arripuerunt. Inimici quoque Christi, collectis interfectorum spoliis, flumen Iordanis transiverunt. Quid plura? Ex tunc vastabat foris gladius et intus pavor. Interim Saladinus combustis universis frugibus et arboribus, et vineis extirpatis montis terre regalis, reversus est Damascum, et interim exercitu multiplicato cuius numerus numerum excedebat, venit ad pontem Tyberiadis; et fixis tentoriis mansit ibi, et post plurimos dies terram cum omni exercitu suo intravit, et Tyberiadem obsedit, et post diem tertium civitatem vi cepit. Rex autem Hierosolimitanus*[3], *qui cum exercitu suo ad fontem Saforiae tentoria et papiliones fixerat vel tetenderat, rumorem audiens accepto consilio a Templariis et Hospitalariis et ceteris probis hominibus, existimavit dispositis turmis suis civitati succurrere. Saladinus vero audiens regem venientem, perrexit obviam ei, et*

1) la Fève. 2) *Castel Robert* legendum censuit Hess; pugna facta est ad fluvium Kischon. 3) Wido de Lusignan.

obviavit exercitus exercitui. Fuitque ibi clangor bucinae et strepitus equorum, et conclusit Dominus in gladio populum suum. Quid amplius loquamur? proh dolor! venerabilis Bernardus Liddensis episcopus capitis obtruncatione martyr effectus est, et domnus Rufinus Achornensis episcopus, qui crucem dominicam baiolabat, sagitta percussus tandem mortuus est. Ipsa vero crux dominica, in qua de latere Christi sanguis et aqua manavit, capta est, et rex in captivitatem ductus est, magister Templi et Aymericus, frater regis, et comestabulus et nobilissimus princeps Reynaldus[1], *qui propria manu Saladini peremptus est, et alii christiani, quorum nomina longum est enarrare, tam servientes quam milites, tam seculares quam venerabiles fratres Templi et Hospitalis, alii sagittati, alii lanceis perforati, alii gladiis truncati, pro defensione christianitatis vitam finiverunt. Volens itaque predictus tyrannus virtutem dominicae crucis experiri, in presentia principum exercitus sui fecit eam in ignem vehementem prosterni, sed cum ilico egrederetur, stupefactus iussit eam in suo thesauro vehementer et reverenter custodiri. Haec igitur vobis notificamus lacrimabiliter deprecantes, quatinus pro redemptione animarum vestrarum terrae, quam Christus suo sanguine consecravit, consilio et auxilio vestro succurrere dignemini, nec eam ab inimicis Christi diutius coinquinari patiamini. Facta sunt autem haec anno ab incarnatione Domini* 1187.

1188. Mart. 27. Sequenti anno Fridericus imperator Romanorum dominica in medio quadragesimae curiam Moguntiae cum principibus et prelatis ecclesie habuit. Ubi recitatis literis de contritione transmarinae aecclesiae, ipse dominus imperator et filius eius Fridericus dux Swevorum cum episcopis, comitibus et innumerabili multitudine signo crucis accepto, expeditionem Hierosolimis disposuit.

1) de Chatillon.

Item subsequenti anno circa festum sancti Georgii imperator expeditionem movit cum filio Friderico et comitibus et episcopis et innumerabili multitudine electorum militum. Transiens autem per Ungariam in Greciam, hyemavit Andrianopoli, et sopito tunc demum quod inter ipsum et fratrem suum imperatorem Constantinopolitanum fuerat dissensionis scandalo, accepit ab eo octingentos obsides usque Iconium deducendos; et ministrante Greco mille quingentas naves et viginti galeas in festo paschae brachium sancti Georgii, quod est mare Proponticum, omnem exercitum sanctae crucis traiecit septem diebus, ita quod nec unus homo periclitatus est. Ubi magnos legatos soldani multae devotionis baiolos accepit, et sic cum innumerabili periculo suorum tam ex fame quam ex itineris asperitate et frequenti paganorum incursione, circumventus et desolatus tam ab obsidibus Grecis quam a legatis soldani, tandem circa pentecosten venit Iconium. Qua subacta, et omni recreato exercitu, cum summa alacritate ceptum iter aggreditur. Ubi cum summo honore a rege Leone christianissimo cum sua gente inter montes Ange[1] suscipitur, set occulto Dei iudicio inter ipsos montes in quodam flumine prefocatus, lacrimabili obitu vita privatur, anno regni sui 38. Huius vero filius dux Fridericus princeps tocius exercitus constitutus Anthiochiae veniens, carnem quidem patris honorifice tumulavit, set ossa usque Accharon transtulit, ubi et ipse cum multis nobilibus migravit.

1189. April. 24.

1190.

Mart. 25.

Mai. 13.

Heinricus imperator, filius Friderici imperatoris, regnavit anno ab incarnatione Domini 1191.

Continuatio codicis 1.

Anno 1191. 18. Kal. Ianuarias Welfo nobilis Altorfensis, principum nostrorum illustrissimus, Hein-

1) Hos montes ex libro Iudith c. 2. v. 12. transtulisse videtur chronographus hic noster. H.

rici ducis videlicet et Woulfhildis filius, carne solutus migravit a seculo. In quo nobilitas Altorfensium non mediocriter completa desiit. Innatam siquidem nobilitatem virtutum ampliavit moribus, seculari etiam dignitate plenissime praeditus, circa statum spiritalis vitae summa vigilare studuit diligentia. Quid plura? Cottidie pauperum continuavit expensas, atque donis munificentiae suae monasteriorum vel aecclesiarum discrete supplevit indigentiam. Monasterio etenim Winigartensi principaliter a parentibus suis fundato, speciali condescendit benivolentia, et fratribus Deo et sancto Martino ibidem servientibus inter alia beneficia tradidit Berge et Willare cum non modica familia et suis appendiciis. Fratribus etiam in Augea pro remedio animae suae contulit praedium in Fidanshovin[1]. In montanis etiam claustrum Steingadim dictum a primaria fundatione constituit, quod suae providit sepulturae, quod et consecratione et multa dote ditavit. Quibus ex ordine rerum ita dispositis, nobile patrimonium cum praediis necnon advocatiis et ministerialibus Friderico Romanorum imperatori, filio videlicet sororis suae et filio illius Friderico duci Suevorum sub iure possessionis contulit. Quibus in expedicione Hierosolimitana mortuis, idem Welfo propter innatam familiaritatem et consanguinitatis lineam, praedictum patrimonium cum omnibus suis pertinentiis Heinrico illustri Romanorum imperatori sub hereditaria possessione contradidit.

Diffusa late Welfonum nobilitate,
Nomine postremus obit et virtute supremus.
Sublato fatis hoc principe nobilitatis,
Gloria multorum ruit et lux aurea morum!
Plangant orbati vitam ducis incinerati,
Mortis in edicto qui vivimus ordine ficto,
Labimur ut fenum, cum florem perdit amenum.

1) Fidazhofe.

De ordinatione Heinrici imperatoris. Anno ab incarnatione Domini 1191. Heinricus imperator, filius Friderici imperatoris, magno electorum militum comitatus exercitu circa mediam quadragesimam Romam ingressus est, et a domno apostolico Celestino in secunda feria dominicae resurrectionis gloriose consecratus. A Roma vero digrediens, cum eodem exercitu Apuliam infestaturus adiit, et obtentis quibusdam castellis, circa mensem Augustum Neapolim obsidione vallavit. Ubi maximum exercitus consecutus est infortunium; nam ex insolita corruptione aeris cecidere quique maiores et nobiles, adeoque excrevit pestis illa miserabilis, ut idem imperator amissis viribus languesceret, et relicta obsidione, per montana rediens, mortalitatem illam quodammodo declinando vix evaderet. Transiens ergo per terminos Alemannie, Welfonem illustrem cognovit occubuisse, cuius omne patrimonium suo mancipavit dominio.

1191. Apr. 14.

De capitivitate regis Anglie. Eodem anno Leopaldus dux Austriae Richardum regem Anglorum a mari ignotis in partibus vento precipitatum captivavit[1], et quandam habens de eo transmarini negocii querimoniam, imperatori tradidit. Set inter se facta compositione idem rex a domno imperatore satis honeste dimissus est[2]. Circa terminum autem eiusdem anni Heinricus imperator casum primae expeditionis animo revolvens, Apuliam consultius disponit invadere; edictaque imperiali curia, cunctos regni sui convocavit principes, illisque paratis ad arma, secunda in Apuliam iuratur expeditio, atque larga militibus dantur stipendia.

1192. 1193.

De secunda expeditione. Anno 1194. Heinricus imperator coadunato milite circa ascensionem Domini, montana transcendit, et a Mediolanensibus cum maximo gloriae apparatu susceptus, potenti

Mai. 19.

1) Dec. 21. 2) Febr. 14. imperatori traditus, Iun. 23. dimissus est.

manu totam sibi subiugavit Apuliam. Palernam quoque metropolim Siciliae obtinuit, atque Margaritam piratam pessimum cum aliis perfidis captivatum rediens ante se premisit. Utroque ergo regno tam Romanorum quam Syciliae in pace disposito, imperator gloriosus Hierosolimitanum coepit iter disponere, pollicitisque non modicis stipendiis multos accendit ad redimendam civitatem Domini.

Infra idem tempus Chounradus illustris dux Swevorum mota guerra adversus Bertholdum ducem Zaringensem, omnes regni istius pene commovit provincias. Set eodem Bertholdo in magno terrore posito, morte preventus in mense Augusto occubuit. Pro cuius requie, ministerialibus et hominibus suis mediantibus, non parva coenobiis donata sunt allodia. Inter quae monasterio Winigartensi collatum est predium in Berngartruite[1] cum aecclesia et omnibus appendiciis nec non familia. Heinricus Romanorum imperator in Apulia positus, audito tristi rumore, ultra quam credi potest animo consternatus est; quippe cuius mesticia ex tanti viri et fratris amissione vix alleviari poterat. Demum resumpta consolatione Philippo fratri suo penes se posito ducatum Sweviae concessit. Qui quamvis puer partes istas ingrediens, terram satis strennue rexit, Herena filia regis Grecorum[2] assumpta in matrimonium, quam pridem imperator devicto Palerno, filio Dancredi desponsatam, illi copulavit.

1196. Aug. 15.

Anno ab incarnatione Domini 1197. Phylippus illustris dux Swevorum, convocatis cunctis terrae istius principibus, nec non adducta uxore in insigni equitatura in pentecosten gloriose arma sumpsit in loco qui Conciolegum dicitur. Transacto postmodum aliquanto tempore, assumptis iterum terrae maioribus, nobili militum apparatu dominum et fratrem

Mai. 25.

1) Hodie vulgo Bergettreuta trans silvam ad viam regiam, qua Ravensburgo Memingam pergitur, iacet. H. 2) Isaaci Angeli.

suum imperatorem visitare volens, transmontanas partes adiit, ubi infausto quodam exagitatus omine, ut in sequenti linea videbitur, difficulter rediit.

Anno ab incarnatione Domini 1197. Heinricus Romanorum imperator regnum tocius Siciliae, Apuliae et Calabriae potenti manu nullo resistente tenuit. Set postquam multas indigenarum, ut aiunt, evasit insidias, post depositos terrae illius praefectos et tyrannos, post direptas munitiones et castella, morte interveniente diem clausit extremum. Sept. 28.

Eximium sydus lucens a sydere refert,
Quod factor fidus stellis hoc munere prefert.
Etheris infixa solio stat clarius una.
Cornibus innixa noctis fugat abdita luna.
Sydera regali sata partu quina ruere,
Lege pater tali genitrix sol, luna fuere.

Continuatio codicis 2.

Opere precium est hic inserere divisionem ab imperatore Friderico factam inter filios suos, instante videlicet expeditione transmarina, quae talis erat: Heinrico iam pridem in regem inuncto procurationem imperii commendavit. Friderico cum ducatu Swevorum omne patrimonium tam Altorfensium quam Roudolfi comitis de Phullindorf concessit. Counrado cum Egire patrimonium Friderici ducis filii Counradi regis in Wizimburc[1] et Rotimburc tradidit. Ottoni cum patrimonio matris suae quaedam beneficia reliquit. Philippum vero minimum cuidam scolastico Coloniensi in clericum educandum commisit.

Igitur imperator Heinricus, sopita gwerra inter se et Heinricum ducem de Saxonia, duos filios illius maiores[2] obsides accipiens, ex quibus seniorem secum habens Romam cum exercitu venit, et apostolica benedictione coronatus regnavit. Eo tempore defuncto Willihelmo rege Siculorum, Dancredus 1190.

1) Weissenburg prope Eichstädt. 2) Heinricum scilicet et Luderum.

quidam Siciliam invaserat. Quem imperator dum eicere disponit, a Neapolitanis resistentibus, in quorum obsidione laborabat, est impeditus, multisque de exercitu mortalitate percussis, cum et ipse infirmitate desperabili teneretur, quum eciam de fratris obitu, Friderici ducis, ibidem certificaretur, vix recuperata salute anno sequenti revertitur. Heinricus vero dux iunior, quem pro obside illo adduxerat, circumventum se dolens ad Neapolitanos confugerat. Quorum consilio et auxilio ad portum Massiliae descendens evasit, et sic per Galliam in Saxoniam ad patrem pervenit.

1191. Cont. Staing. In instanti vero defuncto nobilissimo principe Welfone ultimo, **imperator ex Italia regressus, occurrit in Buoirron, et illuc exanimi corpore delato exequias funeris satis honesto celebravit obsequio.** Sicque tam ducatum Swevorum quam omne patrimonium Altorfensium per suos ad tempus disponens, tandem fratri suo Counrado ipsum ducatum cum supradicto patrimonio concessit.

1192. Ea tempestate rex Anglorum a transmarinis partibus rediens versus Aquilegiam contra voluntatem devectus, dum per Carinthiam et Orientalem provinciam repatriare temptabat, a Liupoldo Orientalium duce ob quoddam latens odium per insidias comprehensus, imperatori Ratispone presentatur. Cuius iussu in confinia Reni deportatus in castro Trivelsa sub diligenti custodia prope per annum tenetur. Tandemque centum milia marcas argenti persolvens et hominium imperatori faciens, liber in sua revertitur.

1192. Mai. 25. Tempore sub eodem imperator habita curia Moguntiae[1] in pentecosten Counrado fratri suo et Ludewico filio Ottonis ducis Bawariae arma sumenda ministravit, sed et utrique ducatum suum confirmavit. Ubi Heinricum filium Heinrici ducis Saxoniae gratia sua privatum hostem publice pronuntiavit, eiusque sponsam filiam Counradi palatini, patrui sui,

1) immo Wormatiae.

Ludewico duci Noricorum matrimonio coniungere modis omnibus laborabat. Heinricus vero, tali machinatione imperatoris cognita, dubiae se sorti tradens, sub specie peregrinationis cum quibusdam suis fidelibus ad castrum Stâlegge festinanter accessit. Ubi inventa sponsa sua, matre puellae mediante, potitus est uxore. Quod factum dum ad aures imperatoris delatum est, efferatus animo adversus palatinum patruum suum, qui eo tempore secum in Spira morabatur, minis et ira vehementer exarsit. Tandem palatino cum principibus et amicis agente, imperator eundem Heinricum in gratiam recepit, factoque sibi sacramento, palatium cum suo iure illi concessit, et sic gwerra inter eos hactenus agitata decisa est. 1194.

Post haec imperator Heinricus, largissime donativo erogato, circa pentecosten, assumpto Phylippo fratre suo minimo et Heinrico palatino cognato suo, procinctum movit in Apuliam, tam navali bello quam strennuo milite capturus Siciliam. Dancredo vero viam universae carnis iam ingresso, cunctisque nobilibus venienti imperatori ad deditionem occurrentibus, tam Siciliam quam Galabriam et Apuliam sine Marte cepit. Denique filiam imperatoris Greciae, nomine Hyrene, infra nubiles annos positam, quam in palatio Palernensi invenit, Phylippo fratri suo in matrimonio coniunxit, in beneficio traditis ei Tuscia cum Spoleto et omni domo domnae Mahthildis. Sicque omnibus pro voluntate illic dispositis, uxorem suam, scilicet filiam Rogerii, cum parvulo filio quem ex ea habuit in Sicilia reliquit, et anno sequenti regressus est. Mai. 29.

Postea vero absque exercitu imperator Italiam tercio ingreditur anno ab incarnatione Domini 1196. Eo anno Counrado duce Swevorum imperatoris fratre mortuo, Phylippus frater ipsorum iunior, ab imperatore suscepto ducatu Swevorum, a Tuscia in successorem fratris dirigitur. Ipse vero imperator in

Sicilia constitutus, dum de insidiatoribus regni sui sollicitus causaretur, quendam Riscardum nobilem comitem comprehensum execrabili suspendio dampnavit. Ea quoque tempestate Margaritam quondam famosum piratam, quem iam dudum in confinia Reni cum filio eiusdem Riscardi et quodam parvulo filio Dancredi Siculorum tyranni nec non et aliis episcopis, abbatibus et mulieribus per captivitatem transtulerat, missa legatione quosdam exoculari, quosdam incarcerari ab invicem separatos precepit. Eapropter dum plures Apulorum adversus eum malignarentur, callide comprehensos quotquot habebat suspectos, exquisitis et crudelissimis mortibus extirpavit. Ipse vero potentialiter regnans tam Siciliam quam Calabriam et Apuliam dum omnimodis edomitas sibique substratas prout iuvenis gloriatur, subito dolore correptus, anno imperii sui septimo circa festum sancti Michahelis inmatura morte decedit, anno ab incarnatione Domini 1197.

CONTINUATIO HONORII AUGUSTODUNENSIS.

1197. Quo decedente quemadmodum in kathalogo Romanorum regum[1] presignatum est, Phylippus frater eius minimus, qui Counrado duci Suevorum, fratri videlicet utriusque, in ducatum successerat, evocatus ab imperatore cum trecentis loricis Tusciam intraverat, ubi dum pro recreatione suorum in castro quod dicitur Mons Flasci[2] moraretur, vix de morte fratris imperatoris scilicet ad certum edoctus, redire maturavit, et non sine gravi periculo suorum evadens Augustam devenit. Exin profectus in confinia Reni a cunctis optimatibus regnique fidelibus cum alacri-

1) id est in Chronico Hugonis a S. Victore, in quo in codice nostro nomen Philippi adhuc occurrit posteriore manu scriptum in calce Catalogi pontificum. 2) Montefiascone.

tate multa suscipitur, et proxima nativitate dominica 1197. Dec. 25.
in Hagenou peracta, quotquot regales thesauros illic
invenit, large donando distribuit. His ita gestis citra 1198.
ultraque Renum usque Mosam regni negotiis pro
voluntate dispositis, proxima dominica mediae quadragesimae collectis principibus sibi faventibus, in
Northusen regni apicem affectavit. Astipulantibus
itaque principibus, quorum precipui archiepiscopus
Parthenopolensis, dux Noricorum, dux Saxonum,
preses Turingiae, marchio de Mîsne cum aliis quam
pluribus, singulis largis muneribus, beneficiis et promissionibus illectis, in Arnsperch[1] rex creatur. De
cetero Coloniensis archiepiscopus malignabatur adversus eum, electionemque talem calumpnians cui
nec Moguntinus archiepiscopus seu palatinus regalis aulae interfuerint — siquidem in transmarinis
partibus morabantur —, conspirantibus secum episcopo de Argentina cum universis episcopis et principibus trans Mosam Ottonem, filium Heinrici ducis
Saxoniae, Colonie vocatum regem creant. Que res
seminarium cruentissimae discordiae fuit. Otto siquidem consilio et auxilio cunctorum suae partis ad
urbem Aquisgrani descendit, et eiectis inde militibus
quibus eandem urbem rex Philippus preoccupaverat,
in throno regali solemniter a quodam cardinale et
episcopo Coloniensi coronatus est. Exhinc procinctus Iul. 12.
moventur, exercitus congregantur, vastationes et
incendia provinciarum tam ecclesiarum quam civitatum secuntur, sed magis ex parte Philippi, Ottone
solummodo ad defendendum se laborante. Porro
Philippus dum nullo conatu Aquasgrani posset adipisci, anno regni sui tercio indicta curia Moguntiae
principes totius partis superioris regni coadunavit, et
presentibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ducibus, marchionibus et comitibus et innumerabili populo, nec non rege Boemiae cum multis Saxonibus

1) immo Arnstadt, die 26. mensis Martii.

a patriarcha Aquileiae, presente Counrado episcopo Moguntino solemniter consecratus, regalibus cum corona potentialiter potitus est. Post inde inaudita et futuris seculis incredibilia rursus annis duobus 1203. patrantur piacula. Tandem presidem Turingiae, qui prevaricans a se recesserat, rex Philippus ad dedi- 1204. tionem coegit. Cui et Heinricus palatinus, frater scilicet Ottonis regis, tum necessitate coactus tum muneribus delibutus, se dedidit, et hominio prebito, quedam beneficia cum palatio recepit.

Ea tempestate Adoldus Coloniensis episcopus et ipse muneribus corruptus, Ottone relicto, deditionem fecit, et hominio regi Philippo cum sacramento facto, a suis civibus statim est eiectus, illis in animositate sua cum rege perseverantibus. Rex itaque Philippus exercitu pergrandi collecto, consilio et auxilio Coloniensis episcopi nec non Heinrici palatini, ducis quoque de Brabanden Aquisgrani descendit, et in throno regali ab archiepiscopis, scilicet Coloniensi et Treverensi, una cum regina sua glo- 1206. riosissime coronatus est. Item procedente tempore Ian. 6. Philippus rex cum procinctu Coloniam iam secundo invadit, et omine fausto magis adiutus quam vi, aciem procedentem ad pugnam, cui Bruno episcopus intererat, qui ex mandato domni apostolici loco Sept. Adoldi episcopus tunc ordinatus fuerat, cuiusdam ducis perfidi nomine Walram[1] consilio premonitus, exterruit, fugavit et in quandam munitionem ire coegit. Ubi dum alii vulnerantur, alii occiduntur, reliqui cum episcopo suo capiuntur; sed dimissis omnibus episcopus Bruno solus abducitur et in Retiam Curiensem transportatus in castro Amedes[2] non sine vinculis servandus committitur.

1207. Hactenus tali gwerra inter Philippum et Ottonem protracta, tandem missi sunt duo cardinales ab apostolico ad pacem et compositionem inter reges

1) de Limburg. 2) Altenems seu Hohenems.

faciendam. Sed et ipsi post multos tractatus infecto negotio Romam regressi sunt. Cum ecce ex divine potentie iussione seu permissione Philippus, ad vastandum Ottonem exercitu premisso, dum minus caute in Babenberch in cubiculo meridiana quiete pausaret, palatinus de Wittelinisbach, omnium perfidorum perfidissimus, inopinate subiit et velut iocando gladium gutturi gloriosi regis inmergens, solo ictu inermem vita privavit, anno videlicet undecimo ex quo regnare cepit, 10. Kal. Iulii, fretusque suis quos pre foribus ibidem isdem palatinus locaverat, illesus evasit. Regis vero relicta Hyrene regina post decem ebdomadas plus minusve ex difficultate pariendi laborans, obitu miserabili decessit. Facta sunt autem hec anno magni cycli 152, solaris cicli 13, decennovalis 12, lunaris 8, indictione undecima, epacta una, concurrentibus duobus. Ea tempestate filii Belial, diabolico furore se propellente, res ecclesiasticas tam monasteriorum quam aecclesiarum tam intrinsecus quam extrinsecus diripientes, sed precipue per Sueviam et Alemanniam in locis que sub regis Philippi ditione et tuitione principaliter constiterant pene mortiferum fumum et nebulam desperationis et timoris invexerant.

1208. Iun. 22.

Anno Domini 1208. Otto rex, filius Heinrici ducis Saxonie, universis pene principibus et optimatibus Romani regni coadunatis in Franchonwurth in festo sancti Martini, omnium voluntate nec non favore regno potitus est.

Nov. 11.